

Sivistysvaliokunnan ja hallintovaliokunnan yhteiskuuleminen

Keskiviikko 21.10.2020, Arkadia-sali, klo 11.15–13.15

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Arvoisat kuulijat! Tervetuloa tähän sivistysvaliokunnan ja hallintovaliokunnan yhteisesti järjestämään verkkolähetukseen ja verkkokeskusteluun aiheesta kiusaaminen ja fyysinen väkivalta kouluissa. Tämä yhteinen keskustelutilaisuus lähti siitä, että viime aikoina on tapahtunut hyvin paljon ikäviä tapahtumia kouluissa. Me jokainen tiedämme, että maailman sivu on ollut kiusaamista, mutta nyt erityisesti on tapahtunut järkyttäviä tapahtumia. Siitä syystä me kaksi valiokuntaa halusimme, että tästä nyt otetaan myöskin eduskunnassa koppia ja pohditaan, mitä voidaan tehdä.

Minä olen Paula Risikko, sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, ja kanssani on täällä Riikka Purra, joka on hallintovaliokunnan puheenjohtaja. Olemme tämän session nyt jakaneet sillä tavalla, että toimin tässä alussa puheenjohtajana noin tunnin ja Riikka Purra jatkaa siitä sitten seuraavan toisen tunnin.

Meillä ovat täällä kuultavana tänä päivänä lakimies Laura Francke Opetushallituksesta; opetusneuvos Kristiina Laitinen Opetushallituksesta; puheenjohtaja Antti Ikonen Suomen Rehtorit ry:stä; opetusasiain päällikkö Nina Lahtinen, OAJ; vaikuttamisen asiantuntija Katja Asikainen Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry; toiminnanjohtaja Ulla Siimes, Suomen Vanhempainliitto ry; ylikonstaapeli, turvallisuusasiantuntija Matti Hirvonen Kaakkois-Suomen poliisilaitokselta; lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori Jari Sinkkonen ja professori Mirjam Kalland. Valitettavasti tilanne on nyt se, että meidän verkkolähetyksessä on sen verran ongelmia, että te ette näe näitä meidän esiintyjiä, mutta te kyllä kuulette, mitä he kertovat. Tarkoituksena on, että nämä asiantuntijat kertovat oman näkemyksensä asiasta, mitä me voimme tehdä, mitä pitäisi tehdä tämän ongelman poistamiseksi eli kiusaamisen ja väkivallan poistamiseksi kouluissa, miten me voimme ennaltaehkäistä asiaa ja niin edelleen. Sen jälkeen, kun asiantuntijat ovat kertoneet näkemyksensä, te voitte jokainen siellä käyttää chattia ja me voimme sitten ottaa muutamia puheenvuoroja hieman ajan puitteissa. Tämän lähetysten kesto on noin kaksi tuntia.

Arvoisat kuulijat, eri puolilla Suomea on paljonkin käytössä erilaisia malleja kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseksi, ja niitä onkin hyvä levittää. Olen itse pohtinut tätä asiaa itsekin opettajana toimineena ja tiedän todella, mistä puhutaan ja kuinka paljon tällä hetkellä vanhemmat, opettajat, lähiyhteisöt ottavat yhteyttä siitä, miten järkyttävä tämä kokemus sekä kiusatulle että kiusaajalle on. Olemme todella pohtineet sitä, mitä täällä eduskunnassakin voidaan tehdä, ja tämä tilaisuus on siitä syystä.

Hyvät kuulijat, yksikään lapsihan ei synny kiusaajaksi. Tärkeää näissä kaikissa toimissa, mitä teemme, on ennaltaehkäisy, se varhainen puuttuminen, myös sovittelua käytetään keinona ratkaista tilanteita. Tärkeää on myöskin jälkihoito. Olen saanut myöskin viestiä,

että pitäisi selkeyttää oikeudet ja velvollisuudet, mitä rehtoreilla ja opetushenkilöstöllä kouluissa on. Se on meidän lainsäätäjien tehtävä tietenkin. Näitä malleja on varmasti hyvin paljon levitettäväksi. Nyt me kuulemme asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, mitä voidaan tehdä.

Päästänkin nyt sitten ensiksi irti opetusneuvos Kristiina Laitisen Opetushallituksesta, olkaa hyvä.

Opetusneuvos Kristiina Laitinen, Opetushallitus:

Arvoisat puheenjohtajat, hyvät valiokuntien jäsenet! Ensin tekninen kysymys: eli sopiiko, että jaan meidän esityksen?

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Se sopii erittäin hyvin. Ongelma on nyt näissä meidän järjestelyissä vain se, että se ei näy kaikille. Mutta kyllä sitä voi yrittää jakaa. Tänne se näkyy, mutta valitettavasti kaikille katsojille ei näy.

Opetusneuvos Kristiina Laitinen, Opetushallitus:

Kyllä. Vähän samoja ongelmia on ollut täällä Opetushallituksessa tänä aamuna. – Muutama sana kiusaamisen yleisyydestä ja fyysisestä väkivallasta. Eli ensimmäisenä kouluterveyskyselyn tuttu kuva. Tässä näkyy tämä kiusaamisen esiintyvyyden hieno laskeva trendi. Kuva seuraa yli kymmenen vuoden ajanjaksoa ja alkaa vuosista 2006–2007, jolloin esimerkiksi Kiva Koulu -ohjelma lanseerattiin ja vakiinnutettiin perusopetuksen kouluihin. Sitten näkyvät nämä tämänhetkiset tilanteet, ja viimeisimpänä sitten ruvetaan seuraamaan nelos–vitoslukulaisten kokemuksia kiusaamisesta, eli ensimmäisen kerran niitä kysyttiin vuonna 2017. Tosiaankin kerran viikossa kiusatuksi tulee tällä hetkellä nelos–vitoslukulaisten lapsista 7 prosenttia, kasi–yseistä 6 prosenttia, pojat yleisemmin kuin tytöt. Lukiossa kiusaamista esiintyy todella vähän, 1 prosentin lukkaa, ja ammatillisessa koulutuksessa sitten pikkusen enemmän.

Mutta sitten jos katsotaan fyysistä väkivaltaa, kokemusta siitä – jälleen kouluterveyskyselyn kuva. Tässä trendissä on pieni katko vuodessa 2017, silloin tätä kysymystä ei kysytty. Tässä näkyvät ne vastaavat luvut. Eli perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa noin 15 prosenttia ilmoittaa kokeneensa kiusaamista viimeksi kuluneen vuoden aikana. Eli kysymys on nyt erilainen, kun kiusaamista kysytään toisenlaisella kysymyksellä, että onko ollut kiusattuna vähintään kerran viikossa. Fyysistä uhkaa kartoitetaan vuoden perspektiivillä. Taustalla on kolme erilaista kysymystä, joista yksi on se, onko lapsen kimppuun käyty fyysisesti: lyöty, potkittu tai jotain sen suuntaista. Perusopetuksen nelos–vitosilla lukema on 8 prosenttia, samoin siellä yläkouluissa, lukiossa 4, ammatillisissa oppilaitoksissa 8. Ja sitten vielä sama kuva sukupuolittain, josta nyt selviää sitten tämä asia, että kyse on ensisijaisesti poikien ongelmasta. Tyttöilläkin sitä toki esiintyy.

Opetushallitus on lanseerannut muutama viikko sitten oppaan kiusaamisen vastaiselle työlle perusopetukseen ja lukioon, ammatilliseen koulutukseen, ja tämä on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön kiusaamisen vastaista työtä ja työrauhaa pohtineen työryhmän kehittämisehdotuksista. Jos katsotaan vähän tämän oppaan sisältöä, se alkaa sieltä kiusaamisen määritelmästä, esiintyvyydestä ja päättyy sitten kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, kiusaamiseen puuttumiseen ja sitten erillisiin toimintaohjeisiin, joista kohta pikkasen lisää.

Mutta se, miten kiusaamista oppaassa lähestytään, on prosessi. Eli lähtökohtana on lainsäädäntö ja meidän opetussuunnitelman perusteet, ja molemmissahan tämä kiusaamisen ehkäisyn, väkivallan ehkäisyn näkökulma on ollut todella pitkään.

Toisena askeleena, jota tässä oppaassa tietoisesti ollaan haluttu korostaa, on ennaltaehkäisyn tärkeys. Ennaltaehkäisy on merkittävää siitä näkökulmasta, että sen kautta tavoitetaan ihan jokainen koulun oppilas. Se on sitä kaikkein vaikuttavinta kiusaamiseen puuttumistakin, että nämä käytännöt ovat kouluissa kunnossa. Jos mietitään ennaltaehkäisyä, niin totta kai keskeistä on koulun toimintakulttuuri, se miten koulua johdetaan ja miten koulun henkilöstö on sitoutettu kiusaamisen vastaiseen työhön ja miten oppilaiden voimavaraa tässä asiassa osataan käyttää. Ennaltaehkäisyä on myös meidän lukemattomat oppiaineet, joissa tätä teemaa käsitellään: terveystieto tietysti tutuin, mutta myös yhteiskuntaopissa, katsomusaineissa, taito- ja taideaineiden puitteissa, liikunnassa. Kirjo on todella suuri. Toisella asteella sitten psykologia aivan erityisesti lukiossa. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen on meidän perusteissa sijoitettu useaan eri kohtaan, ja kouluissa sitä tehdään eri yhteyksissä aika paljonkin. Meillä on tällä hetkellä jo sitten sellaisiakin opetuksen järjestäjiä, jotka ihan omina itsenäisinä oppiaineinaan opettavat tunne- ja sosiaalisia taitoja. Se on mahdollista sieltä valinnaisten aineiden valikosta käsin.

Puuttumisesta sen verran, että meidän oppaassa sitä kuvataan 12 askeleen kautta. Lähtökohtana on ennaltaehkäisy, varhainen tunnistaminen ja sellaisen kulttuurin luominen kouluun, että oppilaat oikeasti kertovat niistä ongelmistaan ja heidän tiedossaan on se, että jos tulee vastaan vaikeita tilanteita, niin kenen puoleen koulussa voi kääntyä. Tämä prosessi etenee puuttumisessa sitten kohti järeämpiä keinoja, ja jos kiusaaminen ei lopu tai se on tällaista pitkään jatkunutta kiusaamista, niin sitten otetaan sieltä askeleitten loppupäästä käyttöön niitä keinoja, kuten yksilökohtainen opiskeluhuolto, kuraattorin, psykologin, kouluterveydenhoitajan tuki, tarvittaessa kurinpitotoimenpiteet ja sitten viime kädessä koulun ulkopuolinen viranomaisyhteistyö. On niitä tilanteita, just tyypillisesti väkivaltaan liittyen, jotka ovat sitten ihan rikoksia. Seuranta on keskeistä. Kiusaamiselle ilmiönä on tunnusomaista sen toistuvuus, ja sen takia seurannan kunnollinen järjestäminen on edellytys sille, että kiusaaminen saadaan loppumaan. Ja sitten viimeisenä tässä prosessissa on se yksilökohtainen tuki eli koulun omat voimavarat: kuraattori, psykologi, kouluterveydenhuolto. Jos koulun keinot eivät ole riittäviä, niin sitten se koulun ulkopuolinen yhteistyö tulee tässä kohtaa harkintaan.

Opas sisältää toimintaohjeet. Siellä lopussa on kuvattu yksityiskohtaisesti eri ammattilaisten velvollisuudet, oikeudet ja tehtävät tässä kiusaamisen, väkivallan vastaisessa työssä. Ne on kirjoitettu erikseen opetuksen järjestäjille, rehtoreille, opettajille, opiskeluhuollon ryhmälle ja palveluille ja sitten vielä ihan erikseen oppilaille ja huoltajille. Tämä meidän opas on tehty suomeksi ja ruotsiksi. Ruotsinkielinen käännös ilmestyy ihan näinä päivinä. Oppaan toimeenpanon tueksi kouluille on tehty ihan valmiit PowerPoint-esittelymateriaalit, joista voi sitten poimia tarvitsemansa, myös esimerkiksi tilanteissa, joissa asia halutaan esitellä vanhemmille tai oppilaille. Tämä on suosittu täydennyskoulutusteema, jota teemme koko ajan. Ja sitten oppilaille ja huoltajille on aivan erikseen tehty huoneentaulut, joihin on koottu keskeiset kiusaamisen vastaiset asiat, ja niistä ovat menossa nyt sitten eri kieliversiot käännökseen, eli englannin lisäksi venäjä, viro, somali, arabia, kurdi ja niin edelleen ovat käännöksessä.

Sitten seuraavaksi Laura Francke kertoo muutamalla sanalla meidän toteutuneista, käynnissä olevista toimenpiteistä Opetushallituksessa tässä työssä. – Ole hyvä, Laura.

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Kiitoksia. – Lakimies Laura Francke, olkaa hyvä.

Lakimies Laura Francke, Opetushallitus:

Kiitos! – Hyvät puheenjohtajat, arvoisat valiokunnan jäsenet ja hyvät kuulijat siellä linjoilla! Ihan lyhyesti. – Kristiina, saatko eteenpäin siihen kalvoon, että näkyy? Kiitos.

Tässä on muutama poiminta siitä, mitä Opetushallituksessa ja valtionhallinnossa on parhaillaan käynnissä, mitä me olemme tehneet. Paljonhan tälle asialle on eri tasoilla tehty ja tehdään koko ajan. Me haluamme tässä nostaa esille erityisesti varhaiskasvatuksen, koska tässä keskustelutilaisuudessa nyt on opetustoimi. Varhaiskasvatus on tärkeä osa tätä oppimispolkua, ja jo varhaiskasvatuksessa opitaan näitä sosiaalisia ja tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tällä hetkellä on käynnissä esimerkiksi just tähän lasten sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyen tämmöinen tutkimushanke, ja myös varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteitten mukaisesti tehdään koko ajan tätä, että kehitetään lasten sosioemotionaalisia taitoja, jotka sitten taas – jos ne ovat kunnossa – ehkäisevät omalta osaltaan kiusaamista.

Sitten seuraava kohta. Tällä hetkellä henkilöstön ja johdon täydennyskoulutuksessa painopisteitä ovat nimenomaan osallisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen. Ne ovat nyt seuraavat kolme vuotta, juuri näihin teemoihin. Sitten lisäksi me kehitämme koko ajan kaikkien asteiden henkilöstön valmiuksia ehkäistä ja tunnistaa koulujen ongelmatilanteita, ja nyt esimerkiksi just yksi merkittävä oli tämä meidän juuri julkaisemamme opas.

Sitten näitä lähikäsitteitä, mitä kiusaamiseen liittyy, on tasa-arvo- ja ihmisoikeuskasvatus. Niitä vahvistetaan parhaillaan varhaiskasvatuksessa ja kaikilla koulutuksen tasoilla. Sitten meillä on aivan erityisesti aloitettu digitaalisilla alustoilla

verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen ja muihin digitaalisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden kokonaisuuksiin kehittämistyötä. Opetushallitus ja Terveystieteiden tutkimuskeskus ovat koordinoineet viime vuodesta alkaen eri viranomaisien, järjestöjen ja yritysten yhteistyötä, mitä me voimme tehdä näillä digitaalisilla alustoilla tapahtuville negatiivisille ilmiöille. Sitten yksi esimerkki on ammatillisesta koulutuksesta. Siellä kehitetään Ammattiosaajan työkykypassia. Me teemme jatkuvasti myös laajasti sidosryhmäyhteistyötä useiden tahojen kanssa, jotka ovat täälläkin nyt tälläkin hetkellä kuultavana. Yhteistyö on ollut hyvää, ja mielellään sitä sitten myös jatketaan, koska nähdään, että tämä kiusaamiseen puuttuminen on niin tärkeä ja vaativa asia, että tähän tarvitaan varmasti meidän kaikkien panosta ja sitä yhteistyötä.

Lopuksi vielä haluan nostaa esille sen, että kaikista tärkeintä tässä kiusaamisen vastaisessa työssä on jokapäiväinen työ siellä varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa ja toisella asteella. Sitähän on paljon tehty, mutta sitä on syytä jatkaa, ja sitten myös meidän valtionhallinnossa pitää olla hereillä, mitä uusia toimia mahdollisesti sitten tarvitaan ja miten me voimme siinä tukea. – Kiitos Opetushallituksen puolesta.

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Kiitoksia oikein paljon. – On hienoa kuulla Opetushallituksen toimia, mitä on tehty. Niin kuin tuossa aloituspuheenvuorossani totesin, aika moni kunta ja kaupunki on lähtenyt tekemään niitä omia malleja, aivan niin kuin omassa kaupungissani Seinäjoella on pitkään jo tehty omaa mallia. Tärkeää on muistuttaa myös siitä, että sitä täydennyskoulutusta tarvitaan. Hienoa oli myöskin kuulla teidän nostavan esiin, että kysymys on koko oppimispolusta, ja myöskin siellä varhaisessa vaiheessahan näihin pitää sitten sekä valmentaa nuoria, lapsia että myöskin sitten puuttua niihin, jos ilmenee, kuten on varhaiskasvatuksen asiantuntijoilta kuulunut, että sielläkin jo näkyy sitä kiusaamista.

Me menemme nyt eteenpäin. Meillä on puheenjohtaja Antti Ikonen, Suomen Rehtorit ry, ja erityisesti teiltä kuulemme mielellään, että kun meille kantautuu sellaista tietoa, että rehtorit ja opetushenkilöstö tarvitsisivat selkeämmät ohjeet, mihin voi puuttua, mitkä ovat oikeudet, mitkä ovat velvollisuudet, niin onko näin, mitä tuumatte. – Olkaa hyvä.

Puheenjohtaja Antti Ikonen, Suomen Rehtorit ry:

Arvoisa puheenjohtaja! Arvoiset valiokuntien jäsenet, paikalla oleva joukko ja myöskin tätä lähetystä toisaalla kuuntelevat! Kiitos siitä, että tämä tapaaminen on näin järjestetty, kuuleminen organisoitu vallan poikkeuksellisellakin tavalla tässä tilanteessa. Arvostan sitä kovasti, koska nämä tänäkin syksynä esiin nousseet kiusaamistapaukset varmaan herättelivät meidät kaikki osaltaan pohtimaan sitä, että onhan koulu edelleen Suomessa turvallinen paikka, jonne voivat vanhemmat huoletta lapsensa laittaa ja jossa oppilaat, opiskelijat voivat kehittää itseään, taitojaan ilman huolta siitä, että tulisivat koulussa kiusatuiksi, tai sitten toisaalta, että koulussa tapahtuvaa kiusaamista ei ilmiönä saataisi johdonmukaisesti hallintaan.

Me Suomen Rehtoreissa teimme rehtorin huoneentaulun, rehtorin ammattieettiset ohjeet, jokunen vuosi sitten, ja tämän hyvinkin lyhyen eettisen ohjeistuksen yksi keskeisin verbi on välittäminen. Tuossa huoneentaulussa nostetaan esille heti alkulauseessa, että rehtorin tärkeä tehtävä on vastata johtamastaan hänelle uskotusta oppilaitoksesta, pitää huolta, että siellä on hyvä tehdä työtä ja opiskella, välittää johtamastaan työyhteisöstä, koulun oppilaista, opiskelijoista, turvata kouluyhteisöön kuuluvien hyvinvointi ja oppimisen ilo. Myöskin huoneentaulun eettisten ohjeiden tunnistamana on se, että kun erimielisyyksiä sitten kuitenkin syntyy, rehtorin tärkeä tehtävä on kuulla jokaista osapuolta, ottaa huomioon näitten eri osapuolten näkemykset ja sen mukaan sitten edetä ratkaisussa ja päätöksenteossa kunkin asian vaatimalla tavalla eteenpäin.

Haluan käyttää jokusen sanan tästä kiusaamiskysymyksestä muutoinkin kuin vain tarkastelemalla sitä, ovatko nykyiset lainsäädännön keinot riittäviä vaiko eivät. Kysymys on kuitenkin ketjusta, jossa jokaisen palan on oltava kunnossa: peruskoulutuksen niin opettajien kuin rehtoreiden osalta pitää olla kunnossa. Jälkimmäisen osalta on ikävä kyllä todettava, että esimiesten täydennyskoulutuksen Suomessa soisi saavan sen ansaitseman lisäpanostuksen, ja ilolla tervehdimme hallitusohjelmaan otettua kirjausta siitä, että Rinteen hallitusohjelman mukaisesti hallitus lupautui tukemaan suomalaisten koulujen johtamisjärjestelmien kehittämistä. Nyt tämä johtamisen kehittäminen, myös turvallisuusjohtamisen kehittäminen, on oikeasti tärkeä ja arvokas asia, joka ei etene pelkästään sillä, että se kirjataan erilaisiin ohjelmiin, vaan vaaditaan myös konkreettisia voimavaroja ja resursseja siihen, että tässä kunnianhimoisessa mutta tärkeässä tavoitteessa päästään oikeasti eteenpäin. Eli peruskoulutuksen on oltava hyvä niin opettajan ammattiin kuin rehtorin ammattiin. Mutta myöskin toisena tekijänä, joka on hyvinkin kriittinen tämän asian käytännön organiseeraamisessa, on se, että koulujen toimintaedellytykset kyllä ovat lopulta paljon vartijoina siinä, minkälaisia tavoitteita näillä kunnianhimoisilla, tärkeillä ja arvokkailla suunnitelmilla lopulta pystytään sitten uskottavasti tavoittelemaan. Kyllä siinä suhteessa se, missä määrin meillä on opettajia koulussa töissä suhteessa oppilasmääriin, millä tapaa meillä on esimiesaikaa käytettävissä koulussa paitsi ikään kuin ennaltaehkäisevään kiusaamisen vastaisen työn hoitamiseen kuin myös sitten esiin tulleitten akuuttien tilanteiden hoitamiseen, on kovin ratkaisevaa. Olemme kuulleet myöskin paljon puhetta siitä, että koulun oppilashuollon työntekijöiden voimavarat ovat tässä hyvin kriittisiä, ja niistä varmaan kuulemme tässäkin yhteydessä erikseen. En voi olla kyllin korostamatta sitä, että myöskin nämä ovat todella merkittäviä asioita. Eli meillä pitää olla uskottavasti ihmisiä koulussa tekemässä sitä tärkeää työtä, jotta sekä ennalta ehkäisevät toimenpiteet että puuttumiseen tähtäävät toimenpiteet ovat reilassa.

Se, mikä on koulujen esimiesten ja koulujen henkilökunnan tärkeä tehtävä, on se, että koulujen yhteisöllinen toimintakulttuuri on kunnossa ja sitä systemaattisesti johdetaan ja sitä systemaattisesti kehitetään. Tunnetaitojen kehittäminen oppilaskunnassa, ryhmäytymisen edistäminen ovat kumpikin esimerkkejä siitä, mitkä ovat tärkeää kivijalkaa sille, että koulusta muodostuu yhteisönä paikka, jonne jokainen oppilas kokee

itsensä tervetulleeksi oppilaana, opiskelijana ilman huolta siitä, että tarvitsee miettiä sitä, tuleeko koulussa tai oppilaitoksessa mahdollisesti kiusatuksi.

Mutta sitten tullaan näihin tärkeisiin, ennalta ehkäisevien toimenpiteiden jälkeisiin puuttumisen keinoihin, mihin puheenjohtajakin tuossa alussa viittasi. On toki niin – puhun ehkä erityisesti perusopetuksen osalta – että on syytä tarkastella sitä, ovatko nykyisen lainsäädännön suomat keinot riittäviä siihen akuutin tilanteen ratkaisemiseen, mikä oppilaitoksissa voi syntyä silloin, kun ennaltaehkäisyssä ei ole onnistuttu ja tällainen kiusaamistilanne tai väkivaltatilanne koulussa on tullut esiin. Kaikki tässä paikalla olevat varmasti tietävät, että yksi keskeinen kysymys siinä on se, onko rehtorilla mahdollisuus turvallisuussyistä evätä oppilaan oikeus opetukseen vaikkapa kolmen päivän ajaksi. Tällä hetkellähän lainsäädäntö suo siihen mahdollisuuden vain jäljellä olevan päivän ajaksi. Tämä on varmaan tärkeä seikka lainsäätäjän näkökulmasta pohtia, samoin kuin se, onko rehtorilla mahdollisuus antaa jälki-istuntoa, mitä tämänhetkinen lainsäädäntö ei suo. Nämä nyt ovat varmaan lainsäädännön näkökulmasta tärkeitä asioita, joita on syytä pohtia tässä samassa yhteydessä. Mutta itse kannan enemmän huolta siitä, että me saamme riittävästi osaamista, riittävästi ihmisiä tekemään työtä, tätä arvokasta työtä lasten ja nuorten parissa, niin että meidän ei tarvitsisi niinkään usein puuttua näihin väkivalta- ja kiusaamistilanteisiin kuin tällä hetkellä. Ilahduttavaa noissa Opetushallituksen alkusanoissa on, että kuitenkin näitten mittausten mukaan – mihin on varmaan ihan syytä luottaa – ilmiö on ollut kokonaisuudessaan vähenemään päin, vaikka yksikin tapaus on sinänsä liikaa.

Tässä, puheenjohtaja, omasta näkökulmastani keskeisimpiä asioita.

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Kiitoksia oikein paljon, Antti Ikonen, Suomen Rehtorit ry:n puheenjohtaja. Todella sieltä käytännön kentältä – niin kuin aina sanotaan, että kädet savesta – tuli meille se viesti. Korostitte välittämistä, turvallisuusjohtamista, uskottavaa määrää osaavaa henkilöstöä ja ennen kaikkea sitä ennaltaehkäisyä.

Jatketaan asiantuntijoiden kuulemista. Ajattelin, että otetaan tässä kaksi asiantuntijaa ja sitten muutama kysymys – voitte jo miettiä – ja sitten siirtyykin toiselle puheenjohtajalle. Mutta jatketaan koulutusasiain päällikkö Nina Lahtisen viestillä. Hän edustaa Opettajien Ammattijärjestö OAJ:tä. – Olkaa hyvä.

Koulutuspolitiikan päällikkö Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry:

Kiitos, puheenjohtajat ja arvoisat valiokuntien jäsenet ja lähetyksen kuulijat! – Koetan myös itse jakaa täältä teille meidän esityksiämme.

Olen ilolla kuunnellut näitä aiempia puheenvuoroja, ja niihin voi ilolla yhtyä. Toteaisin sitä samaa, mitä Opetushallitus toi esille, että vaikka nyt puhumme kiusaamisesta, väkivallasta, kouluissa, niin toivottavasti valiokunta tekee yhtä edistyksellistä työtä kuin nyt järjestämällä tämän tilaisuuden myös varhaiskasvatuksen osalta, jossa luodaan pohja tälle ennaltaehkäisevälle työlle ja puuttumisen toimintamalleille.

Kuten tuossa kävi noista Opetushallituksen tilastoista ilmi, niin rehtorit, opettajat, muu koulun henkilökunta, oppilashuollon ammattihenkilöt yhdessä oppijoiden ja huoltajien kanssa ovat tehneet jo vuosia ansiokasta työtä, ja olemme saaneet näitä lukumääriä kiusaamisen osalta pienenemään, vaikkakin yksikin tapaus on aina liikaa. Nythän huolestuttavaa on ollut se, että Poliisihallituksen tilastojen mukaan etenkin alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä pahoinpitelyrikokset ovat yleistyneet ja jopa siis raaistuneet. Näissä luvuissa, joita Poliisihallitus on tuonut esille, että vuonna 2019 oli yli 2 000 tällaista tapausta, ei ole tilastoa siitä, kuinka moni näistä on tapahtunut koulussa, eli nämä ovat myös vapaa-ajan tilanteita, joihin koulu ei sinänsä voi puuttua.

Niitä asioita, joita meidän mielestämme tarvitaan vielä sen lisäksi, mitä tällä hetkellä jo tehdään ja mitä laki säättää, on erityisesti se, että esimiesten ja opettajien osaamisesta pidetään huoli, aivan kuten edellisissä puheenvuoroissakin on todettu, niin perus- kuin täydennyskoulutuksessa. Ja on hienoa, että Opetushallitus toi esille, että heillä se on kolmen vuoden osalta yksi keskeinen teema, josta huoli pidetään. Itse haluaisin tuoda esille myös sen, että tämä on asia, jota täytyy myös siellä käytännön arjessa harjoitella. Opettajia täytyy säännöllisesti, vaikka kerran lukuvuodessa harjoituttaa siihen, kuinka kiusaamiseen puututaan, miten sitä ennaltaehkäistään, kuinka seurataan, että se on loppunut ja varsinkin, miten reagoidaan, toimitaan, minkälaisia yhteistyötahoja otetaan mukaan, jos kyseessä on sitten väkivaltatilanne siellä koulussa. Vastaavasti kuin harjoitellaan, miten toimitaan, jos sattuisi koulussa tulipalo, niin pitää harjoitella näitä arkisiakin asioita, miten toimitaan, kun esiintyy kiusaamista tai väkivallantekoja. Olen listannut tähän niitä sisältöjä, joita siellä koulutuksessa täytyy olla, en rupea niitä tässä luettelemaan, vaan toivon, että valiokuntien jäsenet ne ehtivät sitten sieltä käydä läpi.

Sen lisäksi on lukuisa määrä suunnitelmia, joita koululla pitää olla, jotta on jo ennaltaehkäisevästi käyty läpi niin kiusaamista, häirintää kuin väkivaltaa sekä tasa-arvosuunnitelmia ja yhdenvertaisuutta, mitä Opetushallituskin toi esille. Ja suuri kiitos heille siitä, että kaikkiin näihin nyt heidän nettisivuiltaan löytyy oppaat ja ohjeistavat sivustot, kuinka toimia ja tehdä sitten näitä koulun omia suunnitelmia, ettei tarvitse tyhjästä lähteä.

Haluaisin tähän uusimpaan, erittäin hyvään Kiusaamisen vastainen työ koulussa ja oppilaitoksessa -oppaaseen esittää sellaista toivetta, että sitä jatkojalostettaisiin niin, että vielä konkreettisemmin tuotaisiin esille pitkään jatkuneet kiusaamiset, joita ei ole saatu loppumaan, miten ne eroavat kiusaamisesta tai epäasiallisesta käytöksestä. Eli siinä ei riitä se, että katsotaan vain yhtä tilannetta ja pyritään ratkaisemaan sitä, vaan pitää katsoa pitkällä aikajänteellä kaikkia tapahtumia sun muita. Samoin pitäisi täydentää siitä, kun nyt yhä useammin sitten videoidaan ja levitetään niitä sosiaalisessa mediassa, mitkä oikeasti ovat ne oikeudet ja mahdollisuudet ja kuinka niihin tulisi sitten puuttua. Siellä on näitä asioita otettu esille, mutta koulut tarvitsevat vielä lisää konkreettista tukea.

Opetussuunnitelmat ovat hyvät, siellä on tunne- ja vuorovaikutustaidot tuotu esille, yhteisöllistä kasvatusta, ryhmäytymistä, oppimisympäristöjen turvallisuutta, mutta

meillä ei kuitenkaan tuntijaossa ole osoitettu aikaa tälle työlle. Me kaikki tiedämme, että resurssit ovat erittäin haastavat ja nykyinen koronatilanne ja muut yhä haastavat tätä taloudellista tilannetta kunnissa ja oppilaitoksissa koulutuksen järjestäjien osalta, minkä johdosta ne ylimääräiset tunnit, joita siellä on ollut minimituntimäärien lisäksi, on leikattu pois. Se määrä, mitä sitten näitä itse oppiaineita ja -sisältöjä täytyy käydä läpi, vie sen ajan, niin että siellä ei pystytä suunnitelmallisesti keskittymään siihen, että olisi varsinaisesti tunteja, joilla ryhmäydytään, keskitytään siihen, miten nämä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn mallit ja menetelmät toimivat. Siksi OAJ on jo useamman vuoden esittänyt, että sekä alakoulun että yläkoulun puoleen lisättäisiin tällaisia oman ryhmän tunteja. Yksi tällainen tunti, yksi vuosiviikkotunti tuntijakoon lisää, maksaa kuusi miljoonaa, ja meidän mielestämme tähän ennaltaehkäisyyn käytetty aika ja se, että näitä asioita säännöllisesti siellä käytäisiin oman ryhmän tunneilla läpi, auttaisi niin yksinäisyyteen kuin sitten siihen, että kiusaamisesta uskalletaan kertoa, siihen puuttua, eli luodaan niitä toimintamalleja osallistaen oppilaita yhdessä siihen.

Kuten Antti hyvin toi esille, niin kyllähän se niistä resursseista lähtee. Jos ei siellä ole esimiehelle aikaa myös turvallisuusjohtamiseen – yleensä yhdellä rehtorilla on 50–70 johdettavaa, mikä on aivan liian suuri määrä, ja useita kouluja ja oppilaitoksia – se on haaste. Eli tämä pitäisi ehdottomasti laittaa kuntoon, samoin kuin se, että opettajamäärä vaihtelee kouluittain. OAJ on sitä mieltä, että lainsäätäjän pitäisi turvata se, että joka ikisessä koulussa Suomessa on sama määrä opettajia suhteessa oppilaisiin ja opiskelijoihin, rehtorilla on sama opettajaresurssi suhteutettuna oppilasmääriin, jolloin voidaan taata se, että on aikaa kysyä oppilaalta, mitä kuuluu, huomata niitä hiljaisia signaaleja, sanatonta, passiivista kiusaamista, tunnistaa oppilaiden tuen tarpeita.

Niistä päästäänkin siihen, että se, että oppilas voi hyvin ja jaksaa siellä, edellyttää myös sen, että hän saa sen tarvitsemansa opetuksen ja tuen. Tämä hallitus on luvannut uudistaa tuen varhaiskasvatuksesta peruskouluun, ja olemme siitä erittäin kiitollisia. OAJ pitää tärkeänä sitä, että kun tuen portailta toiselle edetään, siellä tulee selkeästi uusia tukimuotoja ja niillä oppilailla, joilla on tarve pienryhmään, erityisluokkaan, on siihen oikeus, eikä vain todeta, että niitä ryhmiä on liian vähän tai niitä ei perusteta. OAJ on tehnyt oman tuen mallin, joka löytyy meidän nettisivuiltamme: oaj.fi/politiikassa/tuki-toimivaksi.

Meidän mielestämme myös huoltajien rooli on tärkeä, ja siksi olisi hyvä, että huoltajia ikään kuin koulutettaisiin jo ennalta siihen, mitä jos oma lapsi joutuu kiusaamisen uhriksi tai itse kiusaa tai joutuu väkivallan kohteeksi tai itse sitä väkivaltaa sitten johonkin toiseen kohdistaa, jotta siinä tunnemyrskyssä se toimintamalli, jota koulu lähtee sitten eteenpäin viemään, olisi sille huoltajalle tuttu ja hän pystyisi sitten siinä aikuisena toimimaan lapsensa, nuorensa, tukena. Eli tässä huoltajien roolia haluamme myös korostaa. Heillä on yhteinen kasvatusvastuu siitä, mikä on oikein ja väärin, mutta myös heille pitäisi antaa valmiuksia siihen, kuinka näissä tilanteissa, joita sitten saattaa tulla eteen, jos ennaltaehkäisyssä ei olla onnistuttu, pitää toimia.

Opettajien jaksaminen varsinkin näinä aikoina on meillä suuri huoli, ja siksi haluaisimmekin, että kehitettäisiin arviointimenetelmiä niin esimiesten kuin opettajienkin kuormitustekijöiden tunnistamiseksi. Hyvinvoiva opettaja turvaa myös sitä, että siellä on hyvinvoivat oppilaat.

Sitten viimeiseksi tähän lainsäädännölliseen näkökulmaan, mitä siellä, arvoisat valiokunnan jäsenet, kansanedustajat, teiltä toivomme: selkeyttä siihen, että lainsäädäntö on sama kouluissa, jos siellä tapahtuu rikoksia, ovat ne sitten näpistyksiä tai pahoinpitelyitä. Poliisin roolia vahvistettaisiin, mahdollistettaisiin valtakunnallisilla linjauksilla ja hyvien toimintamallien levittämällä se, että niissä poliisi on aina sitten opetushenkilöstön tukena ratkomassa näitä tilanteita.

Sen lisäksi on tosi tärkeää, että meillä on hyvä koulunkäyntikyky, ja siihen pitäisi peruskouluun, lukioon, ammatilliseen oppilaitokseen opetuksen, koulutuksen järjestäjille tehdä velvoite seurata sitä ja yhdessä opiskeluhuollon toimijoiden kanssa, mikäli havaitaan siinä heikkenemistä, ryhtyä sitten vaadittaviin toimenpiteisiin. Vastaavasti mielenterveyspalvelut lapsille ja nuorille pitäisi ehdottomasti saada kuntoon ja niistä jonot purettua niin, että niihin päästään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yhteistyö sairaalakoulujen kanssa pitäisi turvata niin, että heitä, jotka sinne ovat päässeet ja saavat omaa vointiansa kuntoutettua, ei kotiuteta sieltä sinne omaan kouluun ilman, että siellä on riittävät tuet sille oppilaan tarvitsemalle tuelle ja siihen, että hän pystyy siellä sitä koulua käymään.

Poliisi teki hyvän kirjoituksen tässä jokin aika sitten siitä, että jos väkivallanteko tapahtuu koulussa ja siitä sitten tehdään tutkintapyyntö ja se etenee syytteeseen, niin itse asiassa koulussa tälle oppilaalle tai opiskelijalle toisella asteella ei voida tehdä mitään. Hän tulee sinne joka ikinen päivä, koska jos tehtäisiin jotain, niin sitten tuomioistuin ei voisi antaa omia rangaistuksiaan, koska jos koulu olisi niitä jo tähän oppilaaseen, opiskelijaan, kohdentanut, niin laki estää kaksoisrangaistuksen. Tämä on erittäin haastava tilanne, koska kaikki tiedämme, että syyteprosessit ja oikeudenkäynnit voivat kestää jopa vuosia.

Opetuksen julkisuuden osalta on hyvä, jos selkeytettäisiin sitä, että mikäli joku haluaa mennä opetusta ulkopuolisena seuraamaan, niin rehtoreille, kouluun ilmoitetaan, että ollaan sinne tulossa, jolloin voidaan sitten arvioida, että se turvallisesti tapahtuu. Tiedonkulun näistä turvallisuuteen liittyvistä asioista pitäisi olla molemminpuolista sekä koululta viranomaisille että viranomaisilta kouluun päin. Esimerkiksi poliisin osalta ei aina tieto ole kulkenut kouluun, oppilaitoksiin, vaikka he ovat tienneet, että siellä on oppijoita, jotka voivat olla turvallisuusuhkia.

Meidän mielestämme oppilaiden ja lastenkin kannalta pitäisi olla joku viranomainen, jos he kokevat, että koulu ei kiusaamista, väkivaltaa tai muuta saa kuriin, joka voisi puuttua ilman, että he osaavat tehdä kanteluita, jos asiasta huoli herää. Aluehallintovirasto on taho, joka pystyy varhaiskasvatukseen ja opiskeluhuoltoon oma-aloitteista valvontaa tekemään ja puuttumaan, mutta peruskouluun ja toiselle asteelle ei. Tämä on asia, johon valiokunta, sivistysvaliokunta, on jo aiemmin kiinnittänyt huomiota, ja toivomme,

että jatkatte tämän asian pohdintaa, voisiko aluehallintovirastolle turvata resurssit ja toimivallan jatkossa myös oma-aloitteisesti valvoa opetustoimen lakien mukaisuutta ja sitä, että se opetus ja koulutus järjestetään niin kuin lait edellyttävät.

Perusopetuksessa, niin kuin Antti sanoi, meidän mielestämme myös rehtorin pitäisi saada määrätä jälki-istuntoon ja huoltajalla pitäisi olla velvoite hakea lapsi kotiin silloin, kun hän ei siellä koulussa pysty olemaan. Jos joku on siellä pahoinpidellyt toisen, niin sitä ei yhden päivän aikana saada ratkottua. Meidän mielestämme rehtorilla pitäisi olla oikeus määrätä hänet opiskeluhuollon tukitoimiin yhdessä poliisin, lastensuojelu- ja muiden viranomaisten kanssa selvittämään, miksi hänellä on niin paha olo, mikä aiheutti tämän hyvin poikkeuksellisen toimintamallin, että hän tällaista väkivaltaa muihin kohdisti, mitä tukea hän sekä myös se perhe tarvitsevat. Sitä käydään siellä läpi, ja olemme arvioineet, että 1–3 päivää se kestäisi. Hänen tulevaisuutensa ei vaarannu sillä, jos hän ei näiden päivien aikana sitten matikkaa eikä historiaa ja muuta pääse oppimaan, se pystytään hoitamaan tukiopetuksella, jos hän siinä jälkeen jäisi. Samalla pystytään niiden muiden oppilaiden kanssa käymään läpi sitä, mitä tapahtui, miksi tapahtui, luomaan sitä turvallisuutta. Tämä osoittaa, että tekijä saa apua, häntä autetaan, ja hän palaa sinne, kun hän on kunnossa, ja osaamme toimia niin, että tilannetta ei uudestaan tapahtuisi.

Samoin sitten tämän määräaikaisen erottamisen, joka on aivan eri asia, pitäisi myös olla mahdollista rehtorille, eikä niin, että jos siihen ryhdytään – niitä hyvin harvoin tapahtuu – se vaatii monijäsenistä toimielintä, joka on yleensä lautakunta. Nyt sitten huoltajat ja rehtori saattavat keskenään sopia epämääräisistä omista lomista tämän määräaikaisen erottamisen sijaan, jolloin lapsen oikeus ei siinä toteudu.

Valitettavaa on se, että oppilailla ei myöskään ole peruskoulussa esimerkiksi velvollisuutta niitä rangaistuksiaan suorittaa. Opettaja ei saa pitää lasta koulussa. Sieltä saadaan edellytysten täyttyessä oppilas poistaa, mutta ei saada pitää, jos hän ei sinne rangaistuksiaan suorittamaan jää. Sen johdosta tälle asialle täytyisi myös tehdä jotain ja säätää se velvollisuudeksi ja vähintään ohjeistaa niin, että jos ei suoriteta jälki-istuntoja, voidaan sinne todistukseen kirjata, että näitä ole suoritettu, tai ohjeistaa sitten niin, että mennään sitten jo kurinpitörangaistuksiin, jotka ovat hallinnollisia toimia ja muutoksenhakukelpoisia. Seuraava siitä on kirjallinen varoitus, siinä välissä ei ole mitään muuta.

Näihin haluaisin valiokunnan huomiota kiinnittävän. Kiitos todella, että tällaisen tilaisuuden olette järjestäneet.

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Kiitoksia oikein paljon, Nina Lahtinen sieltä OAJ:sta.

Korostitte siellä myöskin, niin kuin tässä on aikaisemminkin tullut esille, opettajien määrää ja työhyvinvointia, mutta myöskin sitä turvallisuusjohtamista, moniammatillista yhteistyötä ja tiedonkulkua. Nostitte myös esille huoltajan ja huoltajien roolin, ja sitten

toitte aika paljon evästystä nyt myöskin tällaiseen juridiseen muutoksen tarpeeseen. Me otamme totta kai täällä eduskunnassa näistäkin koppia.

Nyt antaisin puheenvuoron vielä vaikuttamisen asiantuntija Katja Asikaiselle Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry:stä. Sen jälkeen pari kommenttia tai kysymystä, ja saavat toki myöskin asiantuntijat kommentoida toisiansa, joskin siihen on sitten mahdollisuus vielä myöhemmin, kun teillä on puheenvuoroja vielä jäljellä. – Olkaa hyvä, asiantuntija Katja Asikainen, ja sitten pari kysymystä. Olkaa hyvä.

Vaikuttamisen asiantuntija Katja Asikainen, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry:

Kiitoksia, puheenjohtaja ja hyvät valiokuntien jäsenet sekä muut kuulemisessa läsnä olevat tahot! Lämpimästi kiitoksia, että te olette kutsuneet nuorisoalan kattojärjestö Allianssin ehkä laajentamaan vähän tätä näkökulmaa ja kertomaan sieltä nuorten ja nuorisopolitiikan näkökulmasta, miltä tämä asia näyttää. Aihe on vaikea ja vakava.

Ihan lyhyesti Allianssista. Me olemme siis Suomen nuorisoalan kattojärjestö, mihin kuuluu noin 140 eri nuorten kanssa toimivaa järjestöä aina niin opiskelija- ja harrastejärjestöistä sotejärjestöihin ja kirkon ja seurakunnan toimijoihin, myös kunnat voivat olla meidän jäseniämme. Meidän ydintavoitteemme on se, että tässä maassa suomalaiset nuoret voisivat mahdollisimman hyvin.

Pikkaisen laajennan. Kristiina ja monet aikaisemmatkin puhujat ovat viitanneet tähän THL:n kouluterveyskyselyyn, joka on erinomainen ja kattava aineisto. Aiemmat puhujat toivat esille, että kiusaaminen on kyllä vähentynyt, ja se on kohtalaisen vähäistä, kun kysytään, miten sitä tapahtuu: kerran viikossa on kiusaamisen kokemuksia. Mutta halusin ottaa tähän sitten pikkaisen laajennetun näkökulman siitä, miltä se näyttää, kun katsotaan koko lukuvuotta joko koulussa tai vapaa-ajalla. Ja siellä sitten se kiusaaminen onkin huomattavan paljon yleisempää. Noin joka kolmas alakoulun neljäs- viidesluokkalaisista kertoo kohtaavansa vuoden aikana kiusaamista. Ja tässä iso ilmiö on vielä se, että kun lapsella tai nuorella on jokin taustamuuttuja, kiusaaminen yleistyy hurjasti. Esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista lapsista ja nuorista yli 50 prosenttia kertoo kokevansa kiusaamista lukuvuoden aikana joko koulussa tai vapaa-ajalla. Samoin ulkomaalaistausta näyttää olevan tekijä, joka yleistää sille kiusaamiselle, tai jokin muu toimintarajoite. Ja se on erityisen huolestuttavaa, että kiusaaminen kohdistuu niihin lapsiin ja nuoriin, jotka muutenkin saattavat olla heikommassa asemassa, ja se on vakavaa ja vaarallista. Tähän toivon valiokuntien myös kiinnittävän huomiota.

Sitten kiusaamisen vaikutuksista. Kiusatusta ei valitettavasti ole välttämättä kauhean pitkä matka syrjäytyneeksi. Meidän mielestämme Suomen suurin ongelma on nuorten syrjäytyminen. Vaikka se on vähän kliseinenkin sanonta, että nuorissa on tulevaisuus, niin niin se vain on, ja kun meidän ikäluokat pienenevät, meillä ei oikein olisi varaa syrjäyttää yhtäkään lasta tai nuorta. Me-säätiö on arvioinut, että vuonna 2019 syrjäytyneitä nuoria olisi ollut noin 60 000, siis sellaisia nuoria, jotka eivät olleet

koulutuksen eivätkä minkään työvoimapolitiittisen toimenpiteen tai työelämän piirissä. Useat tutkimukset osoittavat, että kiusaaminen on sellainen taustatekijä, joka vaikuttaa sitten syrjäytymiseen, ja marginaaliin jääneistä nuorista suuri osa kertoo, että he ovat kärsineet kiusaamisesta. Se vaikuttaa nuorten terveyteen, koulumenestykseen, sosiaalisiin suhteisiin, työelämässä menestymiseen ja aina sinne aikuisuuteen asti, ja siksin on tärkeitä pyrkiä siihen puuttumaan. Samalla on hyvä muistaa, että eri kyselyissä noin 90 prosenttia meidän nuoristamme voi hyvin.

Minä olen kerännyt tähän 3+1 näkökulmaa, joista lainsäätäjä voisi ehkä lähteä liikkeelle. Olen yrittänyt vähän laajentaa tätä sieltä kouluista ja yksilöistä sellaisiin ajankohtaisiin nuorisopolitiikan toimenpiteisiin ja nuorisotyön toimenpiteisiin, joihin ehkä lainsäätäjäkin jollain tavalla voisi sitten tarttua.

Ensimmäisenä – tässä ehkä komppailen edellisiä puhujia – on tärkeitä, että se kouluissa puuttuminen mahdollistetaan. Näissä tutkimuksissa kiusatut nuoret hyvin yleisesti kokevat, että se, että he kertoivat siitä kiusaamisesta aikuiselle, ei oikeastaan muuttanut tilannetta, ja se johti semmoiseen kyynistymiseen ja vähensi luottamusta yhteiskunnan eri järjestelmiin ja instituutioihin. Koettiin, että sillä ei ole mitään väliä, kukaan ei kuitenkaan enää välitä.

Tämä ilmiö, kiusaaminen, on rakenteellinen, tästä on tälläkin viikolla ollut ihan hyviä uutisjuttuja. Se tapahtuu aina koko siinä kouluyhteisössä tai luokkayhteisöissä. Se ei ole vain yksilöitten välistä, ja sen takia tarvitaan myös rakenteellisia ratkaisuja kiusaamisen karsimiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Olen ymmärtänyt, kun tuossa toisen asteen opiskelijajärjestöjä vähän tapasin ja kuulin, että lukiolaissa ja laissa ammatillisesta koulutuksesta ei olisi kovin voimakasta veloitetta rehtoreille ja opettajille puuttua oppilaitoksessa tapahtuvaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään. Suosittelen, että jos tätä asiaa halutaan jatkaa ja edistää, kuulisitte toisen asteen opiskelijajärjestöjä, esimerkiksi Lukiolaisten Liittoa, heillä oli hyviä näkökulmia tähän asiaan. Mutta sellainen velvoite sinne tuli tulisi säätää.

Ja viitaten tuohon alkudiaan, jossa mainitsin, että se kouluterveyskyselykin osoittaa sen, että erityisesti vähemmistöihin kuuluvilla nuorilla kiusaamiskokemus vaikuttaa olevan yleisempää, on tärkeitä, että opettajille ja oppilashuollon ammattilaisille ja nuorisotyöntekijöille tarjotaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokoulutusta, jotta sitten kiusaaminen pystytään tunnistamaan ja näitä erityisen haavoittuvassa asemassa olevia nuoria pystytään tukemaan ja auttamaan.

Sitten vielä oppilas- ja opiskeluhuollon resurssit. Kuten aikaisemmatkin puhujat ovat tuoneet esille, tässä sote-ratkaisussa on nyt ajankohtaista se, että tehtiin päätös siitä, että oppilas- ja opiskeluhuolto siirtyvät sinne alueelle ja psykologi- ja kuraattoripalvelut menevät sinne. Tänäpä tuli avin ja OKM:n kysely, jonka mukaan oppilashuollon palveluiden tarve kouluissa on yleisesti kasvanut koronakriisin myötä, ja tähän tarvitaan sekä resursseja että selvyyttä mahdollisimman pian, jotta se yhteys sitten sinne kouluihin, sivistyspalveluihin ja nuorisotyöhön, mitä kunnissa tehdään, säilyy hyvänä ja mahdollistaa sen puuttumisen.

Tämän hallituksen yksi hyviä uudistuksia, jota jo edelliset hallitukset ovat pohjustaneet – kiitos siitä – on tämä nuorten harrastamisen mahdollistaminen. Me tiedämme, että harrastuksilla on positiivinen vaikutus nuorten hyvinvointiin ja onnistumisen kokemuksiin. Meistä on ihan hyvä alku, että on lähdetty rakentamaan tätä koulupäivien yhteyteen kuuluvaa harrastamisen Suomen mallia. Vähän keskeneräinenhan se ehkä vielä on, siinä harrastamista koulupäivien yhteyteen tuodaan tänne perusasteelle. On tärkeätä, että myös toisen ja korkea-asteen opiskelijat huomioidaan jatkossa. Myös perheiden ja nuorten perheiden harrastamisen mahdollistaminen tulee ottaa jatkotyössä huomioon. Ja sitten tämä Islannin malli – varmasti ainakin sivistysvaliokunnan jäsenet siitä usein kuulevat ja ovat siihen hyvin perehtyneitä – eli tämmöinen harrastusseteli tai vapaa-ajan kortti, jossa se nuorten oma valinta olisi keskiössä ja sitä tuettaisiin, olisi meidän mielestämme myös hyvä uudistus. Uskomme, että sillä, että lapset ja nuoret pääsevät yhdessä tekemään ja harrastamaan, tutustumaan toisiinsa, on myös kiusaamista vähentävä vaikutus ja opitaan ymmärtämään moninaisuutta.

Ja sitten kolmantena tämmöinen myöskin ajankohtainen asia. YK:n turvallisuusneuvosto on vuonna 2015 hyväksynyt tämmöisen historiallisen päätöslauselman Nuoret, rauha ja turvallisuus, puhutaan päätöslauselmasta 2250. Suomi on ollut siinä aktiivinen aloitteentekijä ja vireillepanija, ja Suomessa ollaankin nyt sitten, en tiedä ollaanko jopa ensimmäisenä valtiona toteuttamassa tämmöistä kansallista toimintaohjelmaa. Tässä päätöslauselmassa keskeistä on se, että pysyvää rauhaa ja myöskään sisäistä rauhaa ei voi olla ilman nuorten vahvaa osallisuutta. Nuoria täytyy ottaa mukaan erinäköisiin hallinnon ja arjen päätöksiin, ja nuorten täytyy päästä vaikuttamaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Sillä on myös merkitystä siihen, että me ennaltaehkäisemme väkivaltaista radikalisoitumista ja ekstremismiä. Tänä syksynä tätä toimintaohjelmaa on ministeriöissä valmisteltu, ja eri ministeriöille on tulossa sitten toimenpiteitä muun muassa nuorten vahvempaan osallisuuteen ja kuulemiseen liittyen. Meidän viestimme on se, että jotta tämä on aidosti nuoria ja suomalaista yhteiskuntaa hyödyttävä toimenpideohjelma, niin on tärkeää, että sille varataan riittävät resurssit toimenpiteiden toteuttamiseen ja toimintaohjelman jalkauttamiseen.

Sitten vielä tämä +1, joka liittyy nuorisotyön kokonaisuuteen ja nuorisopolitiikan kokonaisuuteen. Meidän mielestämme nuorisotyö ehkäisee syrjäytymistä, se lisää nuorten yhteiskunnallista osallisuutta, ja koska nuorten syrjäytyminen, niin kuin alussa mainitsin, on se Suomen suurin ongelma, niin sen ennaltaehkäisyyn ja korjaaviin toimenpiteisiin on suunnattava riittävät resurssit ja se on asetettava politiikan keskiöön. Ja sen takia me olemme lyhyesti vain esittäneet, että nuorten hyvinvointiin liittyvät keskeiset kokonaisuudet siirrettäisiin eri hallinnonaloilta opetus- ja kulttuuriministeriöön, jotta se lasten ja nuorten politiikkatoimien kokonaisuus on jollakin hallussa ja päästään tällaisesta siiloutumisesta eroon. Lisäksi tarvitaan selkeitä mittareita ja tavoitteita sille, miten tätä työtä ohjataan.

Ja sitten se tärkeä: huolehdistaan sen nuorisotyön resursseista ja rahoituksista. Se on pieni hinta siitä, kun OKM:kin on arvioinut, että nuorena syrjäytynyt henkilö aiheuttaa yhteiskunnalle yli miljoonan euron kustannukset. Se, että pidetään nuorisotyö pystyssä

ja mahdollistetaan puuttuminen ja nuorten tukeminen, on investointi, joka kannattaa tehdä.

Tässä lyhyesti. Kiitoksia valiokunnalle mahdollisuudesta tulla kuultavaksi.

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Paula Risikko:

Kiitoksia oikein paljon, Katja Asikainen.

Kello tosiaan menee nopsasti teidän huippuhyvien asiantuntijoiden kanssa. Me teemme nyt sillä tavalla, että tässä vedän lyhyesti yhteen ja siirrymme sitten suoraan asiantuntijoihin ja jätämme noita kysymyksiä, joita tuonne taululle on tullut, hieman myöhäisempään vaiheeseen, koska ennen kaikkea me haluamme nyt kuulla teitä, arvoisat asiantuntijat.

Niin, tässä vaiheessa me olemme yhdeksästä henkilöstä kuunnelleet nyt viittä henkilöä oman asiantuntijuutensa näkökulmista siitä, mitä nyt vielä pitäisi tehdä. Moni on todennut, että kyllä paljon on tehty, mutta vieläkin tekemistä riittää. Itselleni jäi mieleen se, että sekä kiusaaja että kiusattu tarvitsevat moniammatillista apua ja tukea. Tarvitaan osaamista, tarvitaan johtamista siellä kouluissa. Tarvitaan ennen kaikkea yhteistyötä, sillä kaikki osat oppimisen polulla ja nuoren ja lapsen polulla, elämänpolulla, vaikuttavat. Tarvitaan myös juridisia muutoksia näihin lakeihin, ja niistä totta kai vastaa sitten eduskunta. Kysymyshän on arjen turvallisuudesta, ja turvallisuus on ihmisen perustarve. Kyllä koulun pitää turvallinen olla ja sellaisena pysyä.

Nyt kiitän omasta puolestani näistä hyvistä keskusteluista ja asiantuntijoitien lausunnoista ja annan puheenvuoron hallintovaliokunnan puheenjohtaja Riikka Purralle.
– Olkaa hyvä.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Paljon kiitoksia, puheenjohtaja. Hyvää päivää minunkin puolestani. Mennään tosiaan pidemmittä puheitta eteenpäin. Meillä on vielä hyvin paljon kiinnostavia kuultavia, eli nyt ehkä siirrytään enemmän vanhemmuuteen, perheisiin ja turvallisuusviranomaisiin päin. Eli ensimmäisenä Suomen Vanhempainliitto ry:stä toiminnanjohtaja Ulla Siimes, olkaa hyvä.

Toiminnanjohtaja Ulla Siimes, Suomen Vanhempainliitto ry:

Arvoisat puheenjohtajat ja hyvät valiokuntien jäsenet, lämmin kiitos tästä mahdollisuudesta olla mukana tässä kuulemis- ja keskustelutilaisuudessa. Tässä edeltävissä puheenvuoroissa on tullut paljon hyviä ja kannatettavia asioita, ja ehkä nyt sitten omassa puheenvuorossani tosiaan täydennän sitä sillä vanhempien näkökulmalla. Meidän näkökulmastamme jokainen kiusaamis- ja väkivaltatapaus on tietenkin liikaa, ja jokaisessa tapauksessa on jollain tavalla epäonnistuttu kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyssä tai siihen puuttumisessa.

Valitettavan usein tämä meidän julkinen keskustelumme kiusaamiseen ja väkivaltaan liittyen pyörii kiusaamiseen ja väkivaltaan puuttumisessa eikä niinkään ennaltaehkäisyssä. Sen lisäksi me käsittelemme usein kiusaamista yksilöihin liittyvänä asiana tai ominaisuutena, eikä välttämättä nähdä sitä ryhmien ja niiden valtasuhteisiin kiinnittyvänä asiana, niin kuin pitäisi.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja kiusaamisen ja väkivallan vastaisen työn täytyy olla osa ihan sitä arkea kouluissa. Jokapäiväistä arkea. Toisissa kouluissa tuohon työhön liittyvää osaamista on enemmän kuin toisissa. Toisissa kouluissa ennaltaehkäisevän työn yhtenäinen toteuttaminen on asia, johon kiinnitetään paljon huomiota, enemmän kuin toisissa kouluissa. Myös se, millaiset henkilöstöresurssit kouluilla on käytössään, niin opetukseen kuin oppilashuoltoonkin, vaihtelee. Eli koulumme eivät siis ole tässäkään asiassa samanlaisia.

Epäasiallista käytöstä, kiusaamista ja väkivaltaa ehkäistään koulussa tukemalla lapsia ja nuoria tunne- ja vuorovaikutustaitojen kartuttamisessa. Me emme voi olettaa ja odottaa, että lapset ja nuoret ovat valmiita vuorovaikutustaidoissaan ja sosiaalisissa taidoissaan. Emme me aikuisetkaan ole. Eli näiden taitojen oppimisen tulee olla kouluissa osa sitä jokapäiväistä arkea, ja lasten on saatava tukea niiden opetteluun ja konflikti- ja kiusaamistilanteiden ratkaisuun.

Epäasiallista käytöstä, kiusaamista ja väkivaltaa ehkäistään kouluissa myös rakentamalla hyvää yhteishenkeä, hyvää ryhmähenkeä ja yhteisöllisyyttä. Tutuksi tuleminen, toisten kohtaaminen ja sen oman ryhmän tärkeäksi ja turvalliseksi kokeminen ovat tärkeitä askeleita kohti positiivista ja yhteisöllistä toimintakulttuuria. Koulujen toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvät periaatteet on kirjattu hyvin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Ne ovat kouluille normi, jota koulujen on noudatettava, eli siellä on hyvä selkänoja yhteisöllisen, hyvän, positiivisen toimintakulttuurin luomiselle.

Meidän näkökulmastamme on tietenkin selvää, että kodit on otettava mukaan koulujen toimintakulttuurin rakentamiseen sekä kiusaamisen, epäasiallisen käytöksen ja väkivallan ehkäisyyn. Vanhempien täytyy tietää, mitä kouluissa tehdään kiusaamisen ehkäisemiseksi ja miten niihin havaittuihin kiusaamis- ja väkivaltatilanteisiin puututaan. Aika usein vanhemmat saattavat ajatella, että koulussa ei tehdä mitään asioiden eteen, mutta kysymys on usein siitä, että vanhemmat eivät tiedä, miten monenlaisia asioita siellä joka päivä näiden asioiden eteen tehdään.

Mutta vanhemmat täytyy kutsua myöskin yhteisen pöydän ääreen etsimään niitä ratkaisuja. Kuten tässä aiemmissa puheenvuoroissa on tullut ilmi, niin tässä tehdään kasvatusyhteistyötä. Mikään taho ei yksin voi näitä asioita ratkaista, vaan siihen tarvitaan tiivistä yhteistyötä. Vanhemmat on otettava myöskin mukaan yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön, ja myös vanhempaintoiminta kannattaa valjastaa edistämään kouluhyvinvointia ja turvallisuutta. Erityisesti tuolla varhaiskasvatuksen puolella tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että mitä tiiviimmin vanhemmat ovat mukana siinä yhteisössä, niin sitä vähemmän lasten välistä kiusaamista esiintyy.

Aika usein, kun me Vanhempainliitossa puhumme tästä vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tärkeydestä, niin meille vastataan myös niin, että kaikkien vanhempien kanssa ei kerta kaikkiaan vain voi tehdä yhteistyötä. Ja on tietenkin totta, että tällaisia haastavia vuorovaikutustilanteita tulee myöskin vanhempien kanssa vastaan, mutta se ei saa olla peruste sille, että sitä yhteistyötä ei edes yritetä tehdä. Näiden vaikeiden vuorovaikutustilanteiden ja konfliktien taustalla on usein se, että vanhemmat eivät syystä tai toisesta koe tulleen kuulluksi tai kohdatuksi oman lapsensa asiassa tai omaa lastaan koskevassa asiassa. Eli pohjimmiltaan on kysymys siitä, miten meistä jokainen tulee näissä tilanteissa kuulluksi ja kohdatuksi, miten me rakennamme hyvää vuorovaikutusta ja dialogia kodin ja koulun välillä.

Kun korostan tätä kiusaamisen ennaltaehkäisyn yhteisöllistä puolta, ei voi olla oikein pohtimatta, miten tämä koronatilanne ja sen aiheuttamat rajoitukset koulujen yhteisölliseen toimintaan tulevat näkymään kiusaamiseen liittyvissä indikaattoreissa. Kun yhteisölliset kohtaamiset koulun tasolla eri ryhmien välillä, opettajien ja vanhempien välillä tai vanhempien kesken eivät ole mahdollisia kasvokkain, voi tällä olla seurauksia myöskin tähän yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämiseen ja kehittymiseen ja sitä kautta myöskin kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Eli tässä koronatilanteessakin kouluissa on siis etsittävä ja löydettävä keinoja yhteisöllisen työn toteuttamiseen, vaikka se onkin haasteellista näiden kasvokkaisten kohtaamisten vähentyessä.

On tietenkin ihan itsestään selvää, että tämä hyvän toimintakulttuurin rakentaminen ei itsessään eikä pelkästään riitä, vaan jos niitä kiusaamis- ja väkivaltatilanteita tulee vastaan, niin totta kai niihin on puututtava ja ne on ratkaistava. Ajattelemmme Vanhempainliitossa niin, että se on jokaisen aikuisen velvollisuus. Se on tietenkin koulun aikuisten velvollisuus silloin, kun niitä tapahtuu kouluaikana, mutta totta kai on myöskin jokaisen vanhemman velvollisuus puuttua näkemäänsä ja huomaamaansa kaltoinkohteluun. Eli kenelläkään aikuisella ei ole lupa katsoa pois.

Lapsia ja nuoria täytyy tietenkin rohkaista ottamaan esiin näkemänsä ja kokemansa epäasiallisen käytöksen tilanteet, ja tälle puheeksi ottamiselle täytyy olla erilaisia keinoja ja kanavia. Lasten ja nuorten täytyy voida luottaa siihen, että näihin asioihin myös puututaan.

Jokaisen koulun on tietenkin huolehdittava myös siitä, että tällainen väärinkohtelu ei pääse pitkittymään. Väkivaltaan on puututtava, ja siitä on ilmoitettava poliisille. Kun näitä kiusaamis- ja väkivaltatilanteita selvitetään, niin niissä on tietenkin aina tärkeää säilyttää empaattinen ja kunnioittava asenne kaikkia lapsia ja myös vanhempia kohtaan. Näiden pinnallisten syiden ja tapahtumien lisäksi täytyy selvittää myöskin niiden tapahtumien taustalla vaikuttavat tunteet ja tarpeet. Ja seuraamusten ohella tarvitaan myös jokaisessa lapsessa ja nuoressa olevan hyvän vahvistamista ja sellaisten taitojen opettelua, jotka jatkossa ehkäisisivät niiden kiusaamis- ja väkivaltatilanteiden syntymistä.

Tällaisissa pitkittyneissä tai laajentuneissa ongelmissa vastuuta ei voi jäädä pallottelemaan, eli ei voi käydä niin, että eri viranomaiset pallottelevat vastuuta

tilanteesta toisilleen, eikä kukaan oikein ota siitä pallosta koppia, vaan rehtorin, koulunjohtajan tai opetuksen järjestäjän on otettava ohjat käsiinsä ja lähdettävä etsimään ratkaisuja. Koulua ei kuitenkaan saa jättää näissä tilanteissa yksin, vaan moniammatilliseen yhteistyöhön on oltava mahdollisuus ja aikaa. On uskallettava pyytää apua myös esimerkiksi järjestöistä, joissa on tähän teemaan liittyvää osaamista. Meillä on hienoja, hienoja toimintoja näissä monissa järjestöissä, muun muassa Aseman Lasten K-0-toiminta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä käsitteli vuosina 2016–2018 hyvin laajasti tätä kiusaamisen ehkäisyä ja koulurauhaa. Tuo työryhmä teki laajan raporttinsa yhteydessä 24 kehittämissesitystä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja työrauhan edistämiseksi. Kyllä me Vanhempainliitossa toivomme, että nämä esitykset myöskin otetaan pohjaksi, kun tehdään kiusaamisen ja väkivaltaan liittyviä toimenpide-esityksiä tai suunnitellaan niiden ehkäisemiseen liittyviä toimenpiteitä. Eli siellä on paljon hyviä kirjauksia, paljon hyviä kehittämissesityksiä. Sitä työtä ei kannattaisi nyt unohtaa, vaan käyttää se hyödyksi.

Hyvät puheenjohtajat ja valiokuntien jäsenet. Hyvän kouluyhteisön rakentaminen on jokaisen koulun aikuisen, lapsen, nuoren ja vanhemman tehtävä, meillä jokaisella on oma vastuumme näistä tilanteista ja hyvästä yhteishengestä. Se on myöskin lasten ja nuorten tehtävä. Myös lapsille ja nuorille voidaan painottaa heidän tärkeyttään näiden tilanteiden ratkaisemisessa. Hyvä kouluyhteisö ei kuitenkaan rakennu itsestään, sen eteen tarvitaan tekoja, ja jotta tekoja tapahtuu, niitä täytyy johtaa. Eli kuten Antti Ikonen tuolla aikaisemmin totesi, niin kyllä koulujen johtamisella on iso merkitys siihen, miten kouluyhteisöä rakennetaan, millainen toimintakulttuuri sinne synnytetään ja miten näihin kiusaamiseen liittyviin asioihin tartutaan.

Jokaisen lapsen, nuoren, koulun aikuisen ja myöskin vanhemman täytyy voida kokea, että on osa sitä kouluyhteisöä, että se kouluyhteisö on meille kaikille tärkeä, että jokainen meistä, jokainen aikuinen, jokainen lapsi ja nuori olisi siinä yhteisössä hyväksytty omana itsenään ja turvassa siellä omassa kouluyhteisössään. Kiitos.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia paljon Ulla Siimes. – Tosiaan meillä on vielä kolme asiantuntijaa ja toivottavasti ehdimme loppuun saada näitä kysymyksiä ja niille vastauksia, joten edetään mahdollisimman tiiviisti.

Seuraavana meille puhuu ylikonstaapeli, turvallisuusasiantuntija Matti Hirvonen Kaakkois-Suomen poliisilaitokselta. Olkaa hyvä.

Ylikonstaapeli, turvallisuusasiantuntija Matti Hirvonen, Kaakkois-Suomen poliisilaitos:

Kiitoksia, arvoisa puheenjohtaja, hyvät valiokuntien jäsenet. – Ensimmäiseksi kysymys tästä: voiko kiusaaminen, josta nyt on puhuttu, olla rikos? No, vastaan siihen, että voi ja ikävän usein se myös niin on. Vuosina 2017–2018 Etelä-Karjalassa todettiin, että

koulukiusaaminen on saatava loppumaan. Tuolloin siitä käytettiin vielä sitä nimeä. Meillä oli kaksi työryhmää, jotka työskentelivät tämän asian parissa, ja molemmilla oli sama päämäärä. Pyysin silloin, että nämä työryhmät yhdistettäisiin ja käytettäisiin yhteistä voimaa tämän päämäärän saavuttamiseksi. Totesimme silloin, että kouluissa lainvastaisia tekoja käsitellään liian usein kiusaamisena. Niin kuin sanoin, silloin niistä käytettiin vielä sellaista nimeä täällä Etelä-Karjalan suunnalla.

Kiusaaminen on epämääräinen ja vähättelevä ilmaisu, joka ei kerro juurikaan yksittäisen teon vakavuudesta, vastenmielisyydestä tai lainvastaisuudesta, eikä sitä ole lakitasoisesti varsinaisesti määritelty missään. Joissain ohjeissa mainitaan, että kiusaaminen on kouluissa tapahtuvaa pahoinpitelyä. Jos kerran teon yhteydessä mainitaan pahoinpitely, ei se voi silloin olla jotain epämääräistä määrittelemätöntä toimintaa. Kiusaamiseksi kutsutut lainvastaaiset teot ovat tahallisia, jotka täyttävät lähes aina jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa ikänsä takia, mutta korvausvastuu hänellä on täysimääräisenä. Tekojen vakavuutta tulee kuvata niiden oikeilla nimillä ja tekotavoilla. Se lainvastainen teko, oli se mikä hyvänsä, ei voi lieventyä joksikin epämääräiseksi kiusaamiseksi vain sen takia, että se tapahtuu koulun alueella tai koulun käytävillä. Päinvastoin – lasten koulu-aika ja koulumatka on voitava turvata mahdollisimman hyvin. Toki tätä toimintaa tapahtuu myös koulun ulkopuolella.

Normaaliin kasvuun ja kehitykseen eivät kuitenkaan kuulu sellaiset teot, jotka täyttävät rikoksen tunnusmerkistön. Tavoittemme tällä Etelä-Karjalan mallilla on suojata sitä pientä ja nuorta yksilöä alistamiselta, pahoinpitelyiltä, uhkailuilta ja muilta lainvastaisilta teoilta. Eli tämä voidaan kiteyttää siten, että välittämistä korostetaan.

Tavoite pidemmällä tähtäimellä on myös yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden suojaaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Tässä on jo useasti mainittu tämä syrjäytyminen, mikä on hyvä, että se huomioidaan. Syrjäytyminen on yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kannalta suurimpia uhkatekijöitä. Esimerkiksi näissä kouluampumistapauksissa tekijät ovat usein olleet lainvastaisten tekojen uhreja, kohteita, sitä kautta syrjäytyneitä ja sitten turvautuneet näihin äärimmäisiin tekoihin ja valikoineet niitä.

Näistä seikoista johtuen Etelä-Karjalan kaikille kouluille on tehty yhteinen toimintamalli vuoden 2018 aikana. Se esiteltiin silloin kaupunkien ja kuntien valtuustoissa ja keskustelujen jälkeen otettiin käyttöön vuoden 2019 alussa. Toimintamallin tarkoitus on ehkäistä lainvastaisia tekoja kouluissa ja varmistaa, että toiminta on yhtenevää vähintäänkin koko maakunnan alueella.

Ilmaisusta ”koulukiusaaminen” päätettiin luopua tuolloin ja ryhtyä käyttämään teoista niiden oikeita nimiä, jotta ehkäisy tehostuu ja kaikki ymmärtävät, kuinka vakavista teoista on kysymys. Nyt puhun siitä, että koulua ei voi jättää näissä yksin, niin kuin äsken todettiin, ja sen täytyy mennä huoltajille läpi. On aivan eri asia, vaikka puhutaan samasta teosta, mennä kertomaan huoltajalle, että poikasi tai tyttäresi oli tänään kiusaamistapauksessa mukana. Siihen vastataan aika helposti, että pojat on poikia.

Vaikka puhutaan samasta teosta, niin koko tilanne muuttuu silloin, jos kerrotaan, että poikasi tai tyttäresi oli mukana pahoinpitelyssä. Sen takia nämä oikeat nimet ovat ehkäisyn kannalta äärimmäisen tärkeitä. Puhumme siinä siis lainvastaisesta teosta, joka täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Lainvastaisesta teosta sikäli, että nämä nuoret ovat yleensä tai aika usein alle 15-vuotiaita eivätkä ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Täyttyneestä rikoksesta silloin ei kokonaisuutena voi puhua, mutta lainvastaisesta teosta, joka täyttää tietyn tunnusmerkistön, ja olemme todenneet, että se on ollut varsin toimiva ilmaisu.

Tähän toimintamallin kuuluu erilaisia ilmoituksia ja ilmoitusvelvollisuutta. Lastensuojelulain 25. § velvoittaa lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä ammattiryhmiä tekemään ilmoituksen poliisille tietoonsa tulleesta lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta tai henkeen ja terveyteen kohdistuneesta rikoksesta, josta voi seurata kaksi vuotta vankeutta, käytännössä pahoinpitelystä. Lievä pahoinpitely ei välttämättä aiheuttaa ilmoitusvelvollisuutta, ja silloin koulu voi soveltaa omia menetelmiään ja omia kurinpitäjärjestelmiään asiaan. Toki täytyy muistaa, että lapsen ollessa kohteena lievä pahoinpitelykin muuttuu varsin helposti pahoinpitelyksi. Ja sitten myöskin ilmoitusvelvollisuutta pohdittaessa on aina huomioitava lapsen ikä ja kehitystaso. Toki on vaikeaa koulussa erottaa näitä erilaisia tekoja toisistaan, mutta tähän toimintamalliin kuuluu hyvin helppo ja matalalla kynnyksellä tapahtuva konsultointi poliisin kanssa.

Tässä toimintamallissa on otettu esiin 12 yleisintä tapausta, jotka yleensä kiusaamiseksi mielletään. Ajatuksena nimenomaan on, että jos tämä tapahtuu yleisillä paikoilla, niin siitä seuraa yleensä aina rikosilmoitus, niin kuinka ihmeessä voisi olla, että koulussa tapahtuneena se on jotakin epämääräistä kiusaamista. Oma esimerkki on muutaman vuoden takaa. Meidät hälytettiin aikoinaan erälle koululle ja kerrottiin, että kiusaamistapaus. Siellä kolme yläkoulun poikaa oli suomeksi sanottuna piessyt yhden pojan sillä tavalla, että hampaita oli lähtenyt ja verta tullut runsaasti käytävälle, ja siellä puhuttiin kiusaamisesta. Sanoin sen silloin hyvin selvästi ääneen, että kuinka ihmeessä tämä voisi olla kiusaamista, kun kysymyksessä on törkeä pahoinpitely.

Tässä toimintamallissa on tosiaan 12 kohtaa, ja niissä jokaisessa on teon kuvaus, toimintamalli, kuinka tulee toimia, ja seuraamukset. Nämä 12 kohtaa ovat pahoinpitely, laitton uhkaus, varkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, kunnianloukkaus, viestintäsalaisuuden loukkaus, identiteettivarkaus, viestintärauhan rikkominen, salakuuntelu, salakatselu ja vainoaminen. Nämä 12 on nimenomaan tietoisesti valittu tähän, koska näitä siellä koulussa varsin paljon tapahtuu ja myöskin sitten tuolla somemaailmassa, jonka vaikutukset ulottuvat sinne kouluun päivittäin ja tunneittain hyvin voimakkaasti.

Sitten tämä toinen puoli tässä toimintamallissa on se, että kiusaamiseksi mielletään lisäksi runsas joukko erilaisia tekoja, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä eivätkä sinällään ole lainvastaisia. Nämä teot ovat kuitenkin vakavia ja julmia, eikä niitä voi väheksyä eikä saa väheksyä. Niihin tulee reagoida välittömästi, kun sellainen tulee

tietoon, ja ne tulee keskeyttää heti. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi eristäminen, vähättely, aliarvioiminen, nimittely, yllyttäminen itsemurhaan sekä erilaiset ilmeet, eleet ja merkit, joilla halvennetaan toista. Nämä ovat usein hyvin julmia, koska näitä ei ulkopuolinen välttämättä edes havaitse, mutta tietty ryhmä tietää, mitä niillä tarkoitetaan. Kun mietitään sen kohteen elikkä tämän uhrin osalta, niin se on todella julmaa toimintaa.

Eli puhutaan henkisestä väkivallasta, joka on omiaan aiheuttamaan pahaa oloa ja syrjäytymistä. Niin kuin lastensuojelulaissa puhutaan, nämä hyvin helposti vaarantavat lapsen kasvun ja kehityksen. Näihin tekoihin poliisin on vaikea puuttua, mutta tämän toimintamallin mukaan näihin tekoihin puututaan lastensuojelulain velvoittamana lastensuojeluilmoituksen kautta. Toki täytyy muistaa se, että ihan siellä viimeisenä ääritapauksena tällainen henkinen väkivaltakin voi täyttää rikoslain 21 §:n pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Siellähän mainitaan niin, että joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa, tuomitaan pahoinpitelystä, taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, on tuomittava pahoinpitelystä. Hyvin usein, jos puhutaan syrjäytymisestä ja mielenterveyden häiriöistä, nehen kumpuavat juuri tällaisesta alistamisesta ja henkisestä väkivallasta. Ääritapauksissa – harvoin kyllä, mutta tällaiseenkin olen törmännyt – että henkinen väkivalta on muuttunut aikanaan pahoinpitelyksi.

Ja sitten täytyy muistaa se, että jättämällä tekemättä rikosilmoituksen lastensuojelulain 25. §:n tarkoittamasta teosta syyllistyy helposti itse virkavelvollisuuden laiminlyöntiin tai rikkomiseen. Tämä ilmoitus tulee tehdä toimintamallin ja myöskin lainsäätäjän mielestä heti, kun teosta on saatu tieto.

Keskeisimmät asiat siinä ilmoittamisessa ja sen pohtimisessa ovat reaaliaikainen ja rohkea puuttuminen lainvastaiseen tai toista alistavaan tekoon; ilmoitusvelvollisuus poliisille noissa mainituissa tapauksissa, jotka olivat seksuaalinen rikos tai pahoinpitelyrikos lasta kohtaan; lastensuojeluilmoitus siinä tapauksessa, että lapsen kasvu ja kehitys vaarantuu tai tuntuu, että se vaarantuu tällaisissa teoissa, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä; ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille; yhteistyö huoltajien kanssa ja sitä kautta ehkäisy, teon lopettaminen; tapausten käsittely yhteistyössä siellä koulussa heti ilmitulon jälkeen ja tarvittavat tekoon kuuluvat seuraamukset; jatkotoimet tämän teon johdosta, mikä sitten käsittää myös näiden tekojen syiden selvittämistä. Ja myös se, että se toiminta ei saa jatkua, eli täytyy pystyä toimimaan niin, ettei tälle lapselle, joka on teon kohteena, synny käsitystä, että ei siitä kertomisesta ollut mitään hyötyä. Ja siinä auttaa tämä seuranta. Onko se sitten kuraattoritapaamisilla vai kuinka se järjestetään, mutta toimintamallissa tästäkin asiasta puhutaan.

Meille Kaakkois-Suomen poliisilaitokselle perustettiin vuoden 2019 alussa tällainen ennalta ehkäisevän työn ryhmä, jonka yhtenä painopistealueena ovat nimenomaan nämä alle 15-vuotiaitten tekemät lainvastaaiset teot ja niiden ehkäisy. Tämä ryhmä on toiminut aktiivisesti ja saanut paljonkin aikaan. Tämän Etelä-Karjalan toimintamallin

tulokset ja palaute siitä ovat rohkaisevia. Nyt en ole laskenut enkä tiedäkään, kuinka paljon tällä hetkellä nuoria on mennyt sen prosessin läpi, mutta silloin kun oli mennyt 200 tapausta prosessin läpi, ainoastaan yksi näistä tekijöistä oli uusinnut tekonsa. Toki siellä oli muunlaisia tekoja, koska nämä tekijät tahtovat olla sellaisia, että heille kertyy paljon muutakin. Mutta ainoastaan yksi oli uusinnut teon, jonka takia hän oli ollut tässä prosessissa mukana.

Kouluilta saadun palautteen mukaan toimintamallijärjestelmä on hyvä tuki ja apu opettajille ja rehtoreille. Kuten noissa edellisissäkin puheenvuoroissa todettiin, kouluja ei voi jättää yksin, ja olemme saaneet myös palautetta siitä, että järjestelmä on toiminut. Kysehän ei sinänsä ole mistään muusta kuin siitä, että Etelä-Karjalassa noudatetaan lakia. Tämä on hyvin tärkeä havainto.

Mutta omasta mielestäni ennaltaehkäisyn kannalta on tärkeää, että kouluissa tapahtuvasta väkivallasta ja muista lainvastaisista teoista ei virallisessa keskustelussa ja virallisissa tilaisuuksissa käytettäisi ilmaisua ”kiusaaminen” sen takia, että se nimenomaan on vähättelyä ja määrittelemätön epämääräinen ilmaisu, vaan käytettäisiin näitä tekojen oikeita nimiä, mitä siellä on tapahtunut. Ei se koulun alue saa vähentää, päinvastoin niin kuin sanoin, täytyy olla näin, että lasten ja nuorten koulu-aika ja koulumatka turvataan. On tärkeää puhua teoista, jokaisesta, niiden oikeilla nimillä. Toimintamallijärjestelmä on näyttänyt, että sitä kautta viestitään kaikille osapuolille nimenomaan teon vakavuudesta ja ehkäisyn välttämättömyydestä.

Se, että tarvitaanko tähän lakimuutoksia, niin varmaan tarvitaan. Ainakin tuo kiusaamisen määrittely lakitasoisesti voisi olla hyvin tärkeä – tai käännetään toisinperin: sen määrittely, mitä se ei ainakaan ole. Kuten sanoin tuossa alussa, jonkun on helppo sanoa, että pojat on poikia ja ne tekevät tällaista. Sehän tarkoittaa sitä, että silloin käsitetään, että on kysymys jostain pienestä keskisormen näyttämisestä, kielen näyttämisestä, kutittamisesta tai letistä vetämisestä tai tällaisesta. Nyt kun puhutaan näistä teoista, joita kiusaamiseksi mielletään, niin ne ovat äärimmäisen vakavia asioita ja lähes aina täyttävät rikoksen tunnusmerkistön, niin kuin on jo monta kertaa todettu.

Etelä-Karjalassa esimerkiksi saattaisi olla, tai on, selkeä tarve lastenpsykiatrialle. Se meiltä puuttuu, se on joskus toiminut, mutta nyt tällä hetkellä on vähän huonoissa kantimissa, elikkä tällainen nuori joudutaan usein viemään sitten jonnekin vähän kauemmas apua saamaan.

Mutta, arvoisat puheenjohtajat, hyvät valiokuntien jäsenet, tässä tämä Etelä-Karjalan malli esiteltynä.

Vakaa toive on se, että sen prosessin läpi ei tarvitsisi laittaa yhtään nuorta, mutta toivotaan, että se, että näin on tehty, tulee tulevaisuudessa heitä vähentämään. - Kiitoksia.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia paljon, Matti Hirvonen. Seuraavaksi kuulemme lastenpsykiatrian erikoislääkärinä, lääketieteen tohtori Jari Sinkkosta. Olkaa hyvä.

Teillä ei ole mikrofoni päällä. Eli siitä kuvaruudusta ylhäältä oikeasta yläkulmasta mikrofonin kuva.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori Jari Sinkkonen:

Kuuluuko nyt?

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kyllä kuuluu. Olkaa hyvä.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori Jari Sinkkonen:

Arvoisa puheenjohtaja, hyvät kuulijat! Aika helppo jatkaa edellisestä, eli tämä koulukiusaaminen on erittäin ongelmallinen ja hankala termi, kun se on tällainen sateenvarjo ja sen alle mahtuvat todellakin se kielen näyttäminen ja letistä vetäminen ja sitten toisessa ääripäässä vakavat väkivallanteot. Eli kun lääkäri olen, niin mielestäni aina pitää tehdä diagnoosi, ja se, mitä koulussa tapahtuu, pitää selvittää ja siitä pitää tehdä arvio, mistä siinä on kyse.

Nina Lahtinen tässä nosti esiin kysymyksen, miten nämä pitkäkestoiset, vaikeat kiusaamistapaukset eroavat siitä semmoisesta käihinästä ja kihinästä, mitä siellä koululuokissa on. Vähän ohimennen tuupataan, ja siellä saattaa olla joku hölösuu, jolla ei oikein inhibitiotoimi ja sieltä lipsahtelee kaikenlaisia epäasiallisia sanoja, mutta ne eivät kohdistu sinänsä kehenkään vaan se on vain semmoista impulsiivista hölöttämistä, ja silloin häntä pitää kasvattaa käyttämään puhettaan toisella tavalla ja olemaan päästelemättä suustaan mitä tahansa. Sitten toisessa ääripäässä ovat todellakin tällaiset pitkäkestoiset, nöyryyttämään pyrkivät, häpäisevät ja sitten väkivallalla uhkaamistapaukset.

Itselläni on kokemusta: lieväästeisesti olen kokemusasiantuntija, olen kouluaikoina ollut kiusattu, sitten urallani nähnyt kymmeniä lapsia ja nuoria, jotka ovat kiusattuja, mutta myös kiusantekijöitä. Olen hoitanut psykoterapialla, lyhyillä ja pitemmillä terapioilla, kiusattuja. Ja kun nuori, monin tavoin lahjakas ja pärjäävä nuori – etevä, ei pärjäävä vielä, mutta etevä – sanoo, että hän kuuluu surkeimpaan prosenttiin kaikista ihmiskunnan olioista, niin siinä, kun kursittiin sitä itsetuntoa vähitellen kasaan, meni aikaa, ja tulos oli sitten lopulta hyvä. Hänen kohtaamansa kiusaaminen oli nimenomaan ulkopuolelle jättämistä, että häntä ei ikään kuin ollut olemassa tai hänen lävitseen katsottiin – vähän sitä, mitä Niina Junttila tuossa Kavereita nolla -kirjassa on puhunut, ja siihen opettajien on aika vaikea puuttua siellä yläkoulun hälinässä.

Ja sitten olen ollut mukana adoptiojärjestöjen tutkimuksessa, jossa selvitettiin ulkomailta Suomeen adoptoitujen lasten kiusattuna olemisen ja kiusaamisen

kokemuksia, ja viittaa tässä nyt siihen, että Suomessa on tehty kansainvälisesti erittäin korkeatasoista koulukiusaamistutkimusta. Siellä ovat olleet lastenpsykiatrian professorit, aikanaan on tehty tämmöistä seurantatutkimusta. On todettu, että koulussa kiusatuksi tulleilla on paljon enemmän myöhemmin sitten ahdistuneisuutta ja itsetunto-ongelmia ja itsetuhoisia ajatuksia, kaikkea tämmöistä, tätä syrjäytymistä, masennusta ynnä muuta. Samoja tuloksia on maailmalta saatu näistä tutkimuksista, eli kiusattuna oleminen, jolla tarkoitetaan nyt tässä sitten semmoista pitkäkestoista ja vakavaa, on jo sen hetkisen mielenterveyden ja myöhemmän mielenterveyden kannalta aivan valtavan suuri riski.

No, mitä tulee näihin lapsiin ja nuoriin, jotka ovat siellä kiusantekijäpuolella, niin kun puhutaan pitkäkestoisesta kiusaamisesta, niin siellä usein sitten nämä, jotka pyörittävät ja ylläpitävät, ovat pääasiassa kahdentyyppisiä lapsia ja nuoria. Se on karkea jako. Toisilla heistä on antisosiaalisen persoonallisuushäiriön piirteitä. Heillä on samanaikaisesti usein koulupinnausta, varastelua, valehtelua, ilkivallan tekoa, väkivallan käyttöä, ja he esimerkiksi väkivallalla uhkaamalla kiristävät oppilastovereilta rahaa. On tiedossa, että heillä on suuri riski rikolliseen uraan, ja heillä saattaa kuitenkin olla myötätuntoa ja kykyä ymmärtää sitten se, mitä heidän käyttäytymiseensä näissä uhreissa saa aikaan.

Suomalaistaustainen University College Londonin professori Essi Viding on tutkinut näitä tunnekyelmiä lapsia ja nuoria. Se kuulostaa tosi inhottavalta, mutta 1–2 prosenttia meidän lapsista on tällaisia tunnekyelmiä. Se on geneettistä. Ne ovat lapsia, jotka eivät tunne syyllisyyttä ja joiden empatiakyky on hyvin puutteellinen, niin että heille on turha sanoa, että mieti nyt vähän, miltä Jessestä tuntuu, kun sä sille puhut tuolla tavalla. He eivät tunne sitä. Essi Viding tosiaan on eräs maailman johtavia empatiakyvyttömyyden tutkijoita, Vesannon lahja psykologiselle kehitystutkimukselle. Ja nämä lapset saattavat olla varsin turvatuista olosuhteista, heillä ei ole perheissä mitään päihdeongelmia, mielenterveysongelmia, mitään sellaista. He nauttivat siitä vallankäytöstä, ja he saavat tämmöisiä, miten sanoisi, lakeijoita siihen ympärilleen, jotka ikään kuin peesaavat ja aplodeeraavat tälle ja käsittelevät omia ongelmiaan siinä sivussa.

Ja sitten on niitä lapsia, joista tuntuu ihan hirveän pahalta. Erään tutkimuksen mukaan noin puolet kiusantekoa katsomassa olevista lapsista kokee voimakasta empatiaa ja pahaa mieltä, pahaa oloa, ja noin puolet ei koe sitä, eli se on sitten maaperä tälle. On sanottu, että kiusanteko lakkaa, jos ei ole yleisöä. Se pitää aika monissa tapauksissa paikkansa, eli kiusantekijät tarvitsevat ne aplodeeraavat myötäjuoksijat.

Stuart Twemlow, amerikkalainen psykiatrian professori, on kiinnittänyt huomiota niihin lapsiin ja nuoriin, jotka menevät väliin, jotka keskeyttävät kiusantekoa, että heihin pitäisi tavalla tai toisella yrittää satsata. Siinä on vähän hankala tilanne, jos opettaja rupeaa liikaa kehuaa sitä Marttia, joka niin rohkeasti meni keskeyttämään kiusaamisen. Se on vähän kuoleman suudelma, nimittäin varsinkin tuolla jotain yli 10-vuotiaille ja nuorille, yläkoululaisille, on äärimmäisen tärkeää kuulua joukkoon, ja se on yksi keskeinen syy tälle hännystelemiselle, että lapset pelkäävät, että he joutuvat sinne kiusatun paarialuokkaan. Se on vihoviimeistä, eli joukkoon kuulumisen tarve on aivan

suunnattoman suuri motivaattori. No, mitä tehdä? Koska nämä tilanteet ovat niin äärimmäisen erilaisia, niin silloin ei ole olemassa yhtä sapluunaa, joka toimii. Etelä-Karjalan malli, sikäli kuin ymmärsin, ei ole mikään sapluuna, se on vain tällainen erittäin energinen tapa puuttua nopeasti ja hyvin määrätietoisesti siihen ja puhua oikeilla nimillä, että väkivalta on väkivaltaa ja pieksäminen on pieksämistä ja niin edelleen, että ei tällaisella liirumlaarumkielellä sitten häivytetä.

Olen mukana semmoisen pienen lastensuojelujärjestön kuin Non Fighting Generationin toiminnassa. Se on hyvin pienimuotoista vielä, mutta siellä on ollut tällainen tietoisuuskajuttu ”Seis kiusaamiselle”, ja se on tuolla alakouluissa ollut yllättävän tärkeä, eli lapsille on kerrottu, mitä erilaisia muotoja kiusaaminen voi saada, mitä seurauksia siitä on näille kiusatuille ja mitä itse kukin voisi tehdä, eli jos ei uskalla väliin mennä, niin voi sitten sen tilanteen jälkeen kertoa kotona siitä kyllä, mutta voi sille kiusatulle sanoa, että tuntui tosi pahalta, tai vaikka WhatsApp-viestin lähettää tai jotain muuta, jollain tavalla osoittaa, että et ole yksin.

Omien vanhempien on tärkeää katsoa, miltä se lapsi näyttää, kun se lähtee kouluun – se on yleensä aika innokas ollut ja ihan hyvällä mielellä, ja nyt se on ollut muutaman päivän todella siipi maassa, mikä on? – ja ottaa siitä selvää, yrittää mennä tosiaan lapselta kyselemään, onko sattunut jotain ja nyt tilanne ei ole niin kuin pitäisi. Opettaja, jolla on oma luokka alakoulussa, tuntee lapset ja tietää, että nyt ei ole Lotta-Liisalla asiat hyvin. Se on yleensä ihan eri oloinen, ja nyt se lurpottaa tuolla, ja niin edelleen. Siis nyt kun suurennetaan näitä alakoululaisten ryhmiäkin jopa 60:een, niin ei siellä opettajat kyllä näihin... – En käsitä, miten he pystyisivät kiinnittämään huomiota. Tällaisesta tunnekylmästä lapsesta, kun olen puhunut paljon opettajille, siellä herää selvästi tällaisia oivalluksia, että just tällainen lapsi on minun luokassa.

Empatiakykyä ei saa oikein puserretuksi, mutta positiivista käyttäytymistä voi kannustaa ja palkita, eli se on semmoinen rationaalinen malli, että aina, kun asiat ovat menneet hyvin, niin siitä palkitaan eikä yritetä sanoa, että koetapa nyt miettiä, miltä Jessestä tuntuu. Tosiaankin nämä, joissa on potentiaalia... Minä tunnen tällaisenkin pojan, joka sanoi, että kun pulskaa poika kiusattiin, niin hän meni niille kiusantekijöille sanomaan, että, hei, lopettakaa, tuo on tyhmää. Ja se loppui siihen, ja sen pulskan pojan äiti sanoi kevätjuhlassa tämän toisen pojan äidille, että sinun poikasi pelasti minun poikani kouluvuoden. Ne voivat olla tällaisia hyvinkin pienimuotoisia nämä puuttumiset.

Eli on tullut esiin tällaisia ajatuksia, että näillä kiusantekijöillä ei olisi psykopatologiaa sen enempää kuin muillakaan, mutta siellä on siis joukko lapsia, joilla on riski, ja nuoria, joilla on riski rikolliselle uralle, ja sitten ovat nämä tunnekylmät lapset, joilla on alhainen fysiologinen vireystila. Heistä mikään ei oikein tunnu miltään. Ne hakevat sitten tällaisia kikskejä nöyryyttämisestä ja alistamisesta. Heitä pitäisi ohjata muihin touhuihin, mistä tulee niitä kikskejä, vaikka harrastamaan semmoisia extremelajeja, joissa todellakin veri kiertää sitten eikä tarvitse ketään alistaa eikä nöyryyttää.

Tällaisia olivat minun ajatukseni. Kiitoksia.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia paljon, Jari Sinkkonen, ja sitten viimeinen asiantuntija vielä, professori Mirjam Kalland. Olkaa hyvä.

Professori Mirjam Kalland, Helsingin yliopisto:

Kiitos. Yritän tässä vielä jakaa tämmöistä paperia, mutta nyt se vaikuttaa vähän hankalalta. Katsotaan vielä.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kyllä, nyt näkyy tänne.

Professori Mirjam Kalland, Helsingin yliopisto:

Näkyisikö se paperi siellä?

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Se ainakin näkyi, nyt se taas hävisi tästä, mutta aloittakaa vaan puhuminen, meillä jo aika tahtoo loppua.

Professori Mirjam Kalland, Helsingin yliopisto:

Joo, kiitos. Se on suurin piirtein sama, minkä lähetin teille etukäteen. Pikkasen olen täydentänyt sitä.

Ja lähtisin ensin kiittämään siitä, että tämmöinen tilaisuus järjestyi, ja kiitos myös edellisistä puheenvuoroista. Ne ovat olleet erittäin hyviä ja valaisevia.

Lähtisin kuitenkin muistuttamaan siitä, että keväällä valtaosa lapsista ja nuorista oli vailla kouluyhteisön tarjoamaa tukea, ja seitsemän opettajaa kymmenestä ilmoitti, ettei tavoita kaikkia oppilaita, ja silloinhan heräsi tämä huoli, että osa lapsista ja nuorista on nyt ilman vanhempiensa tukea tai koulun tukea ja kenties perheissä, joissa ei voida kovin hyvin. Eli siinä mielessä ei ole aivan yllättävää, että juuri nyt nousee tämän tyyppisiä vakavia signaaleja, eli on osa lapsista, jotka ovat olleet huolenpidon puutteessa kevään aikana.

Sitten oikeastaan lähden ihan perusopetuslaista liikkeelle, eli tosiaan turvallinen oppimisympäristö on jokaisen lapsen ja nuoren oikeus, ja ”opetuksen tavoitteena” – näin lukee – ”on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen”. Se mainitaan ensimmäisenä ja sitten vasta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Ja perusopetuslaki on myös yksi harvoja, missä annetaan lapselle myös velvollisuuksia, ja siinä sanotaan, että oppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäydyttävä asiallisesti.

Kun nyt mietitään tätä kokonaisuutta, niin on korostettu sitä, että parhaimmat tulokset saavutetaan yhteistyössä ja että mitään yksittäistä mallia ei ole, ja siihen yhdyn kyllä ihan täysin, ja nimenomaan on kyllä todettu, että silloin kun otetaan oppilaat mukaan ja,

aivan niin kuin edellä kuvattiin, keskustellaan lasten kanssa, puhutaan siitä, mikä kiusaaminen on, mikä väkivalta on, minkälaisia erilaisia muotoja on, kerrotaan lapsille, että heillä on oikeus turvalliseen oppimiseen ja heillä on velvollisuus myös turvata sitä muille. Tämän tyyppisillä keskusteluilla luodaan se perusta, niin että jokainen ymmärtää, mistä on oikeasti kysymys. On havaittu esimerkiksi perheväkivaltatapauksissa, että usein väkivallan kohteena oleva ihminen ei ymmärrä olevansa väkivallan kohteena eli hän tunnistaa ne ilmiöt sitten vasta, kun joku selkeästi sanoo. Ja jos aikuinen toimii näin, niin se on ihan selvää, että lapset tarvitsevat myös tällaisista ihan kädestä pitäen opastusta, että he ymmärtävät, mistä on kysymys.

No, sitten jos katsotaan kokonaisuutta ja näitä riskitekijöitä, niin tiedetään myös, että taustalla voi olla lapsen laiminlyönti, jos katsotaan tätä tekijää, häntä, joka syyllistyy tähän väkivaltaan, ja olen samaa mieltä edellisten puhujien kanssa, että kiusaaminen on huono termi. Bullying, mobbing ovat kyllä paljon voimakkaampia sanoja kuin kiusaaminen, ja joskus on tosiaan kysymys väkivallasta ja varsin usein henkisestä väkivallasta. Tiedetään, että jos lapsi itse on ollut väkivallan kohteena tai lapsen perheessä on perheväkivaltaa, vanhemmilla holtitonta päihteidenkäyttöä tai puutteelliset kasvatukseen liittyvät voimavarat ja käytännöt, kuten epäjohdonmukainen ja ankara, väkivaltainen puuttuminen lapsen käyttäytymiseen, niin nämä muodostavat sellaisia riskitekijöitä, jotka voivat altistaa lasta myös tekijäksi. Lisäksi on tullut esille aikaisemminkin tässä tänään, että väkivallan tekijä voi olla myös väkivallan uhri ja uhri voi muuttua tekijäksi myöhemmin, eli on todella tärkeätä, että nämä ikään kuin ymmärretään kokonaisuutena.

Sitten jos ajatellaan näitä eri tapoja, niin on totta kai äärimmäisen tärkeää puuttua ihan välittömästi, ja on olemassa tehokkaita tapoja, mutta ei yhtä ainutta, niin kuin on tullut esille. Ja on ehkä hyvä muistaa, että kun puututaan, niin suojellaan sekä uhria että tekijää, koska kuten on tullut esille, niin tekijäkin on suuressa riskissä kehityksellisesti, eli hän voi olla erittäin huonolla tiellä ja riski syrjäytymiseen on suuri. Eli molemmat ovat riskissä. On mainittu myös sivustakatsojat ja se, että he ikään kuin omalla toiminnallaan mahdollistavat tämän tapahtuman, ja juuri tämän takia ennalta ehkäisevät toimet ovat äärimmäisen tärkeitä, eli aloitetaan varhain. Nyt puhun ihan jo varhaiskasvatuksesta. Vahvistetaan lasten ja nuorten turvataitoja. Opitaan toimimaan nopeasti ja hakemaan aikuisten apua, jos tilanne kehittyy vaaralliseksi tai kun nähdään jotakin, eli vahvistetaan niitä lapsia, joilla on taipumus reagoida negatiivisesti, kun he näkevät väkivaltaa, toimimaan oikein ja tehdään koko ryhmälle selväksi, että se on se oikea tapa toimia, eli muistutetaan jatkuvasti yhdessäolon säännöistä ja siitä, miten tulee reagoida eri tilanteissa. On äärimmäisen tärkeätä tunnistaa turvataitojen kehittäminen myös, mitä liittyy someen ja siihen väkivaltaan ja siihen kiusaamiseen ja henkiseen väkivaltaan, joka voi tulla nimenomaan WhatsAppin kautta tai erilaisissa yhteisöissä, jossa lapset ja nuoret liikkuvat, eli tunnistetaan, milloin heitä kohdellaan väärin, ja annetaan niitä taitoja toimia oikein.

Sitten vielä, se, että saadaan se kiusaaminen loppumaan, ei riitä, eli uhri tarvitsee tukea selviytymään tästä kokemuksesta, ja tähän tukeen voidaan ottaa mukaan

koulukuraattori, koulupsykologi, mutta uhri, niin kuin on tullut ilmi tänään, saattaa tarvita pitkäaikaista terapiaa työstämään näitä tapahtumia, ja erityisen arvokasta on myös saada vertaistukea, koska lasta ja nuorta tukee erityisesti se, että hän saa tukea kaverilta. On kehitetty esimerkiksi verkossa toteuttavia vertaistuen malleja. Myös oppilasryhmän kanssa kokonaisuudessaan on työstettävä tapahtumaa, eli pahinta on se, että, että vaietaan eli ei puhuta siitä, mitä on tapahtunut. Siihen pitää puuttua, siitä pitää puhua, ja tämän oppilasryhmän kanssa on mietittävä, miten me varmistamme, että tällaista ei koskaan enää pääse tapahtumaan. Ja kuten on tullut ilmi aikaisemminkin, tekijän tilanteeseen on kiinnitettävä huomiota. Kasvuympäristöön liittyvät mahdolliset ongelmat on selvitettävä ja tekijää on autettava paitsi lopettamaan väkivaltainen käyttäytyminen, myös löytämään muita keinoja olla yhteydessä muihin lapsiin ja nuoriin ja muita keinoja saada arvostusta, aivan kuten Jari tuossa edellä toi ilmi. Eli palkitaan sitä hyvää käytöstä ja vahvistetaan sitten sitä.

Eli kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että tämä kouluväkivallan vähentäminen on pitkäaikaista työtä ja tarvitaan monta osiota tähän, johon ei vähiten liity myös vanhemmuuden tukeminen, eli vahvistetaan hyvää vanhemmuutta. Siihen liittyy laadukas varhaiskasvatus, jossa lapsen sosioemotionaalista kehitystä tuetaan, ja siihen liittyy vahvana myös kielen kehityksen tukeminen, eli on osoitettu, että lapsen kielen kehitys on yhteydessä sosioemotionaaliseen kehitykseen, ja varsinkin, kun pienikin lapsi voi käyttäytyä aggressiivisesti, niin siihen usein liittyy se, että lapsi ei löydä niitä sanoja. Eli samanaikaisesti on tärkeää tukea kielellistä kehitystä ja tunnistaa lasten oppimishäiriöitä, koska kun lapsi on kiinnitetty tai kiinnittyy hyvin kouluun ja kouluympäristöön, niin hänen mahdollisuutensa toimia myönteisesti oppilasryhmässä on myös parempi. Lasten ja nuorten turvataitojen vahvistaminen on hyvin tärkeää. On tullut tällainen toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä THL:stä. Siihen kannattaa tutustua. Ja sitten ovat tosiaan erilaiset koulussa toteutettavat ohjelmat ja siellä semmoinen kokonaisen koulupäivän rakentaminen, jossa tuetaan myös harrastusta ja tuetaan oppimista, autetaan lapsia tekemään näitä kotitehtäviä ja niin poispäin. Se suojaa tutkitusti lasten kehitystä.

Ja jos haluaa vielä katsoa tulevaisuuteen, niin toivoisin, että kouluun integroituisi sosiaali- ja nuorisotyö vahvemmin kuin nykyisin, eli voisi olla siellä opettajien ja muun oppilashuollon tukena koulussa ihan tähän erikoistuneita nuorisotyöntekijöitä, jotka ovat siellä käytettävissä, voivat keskustella lasten ja nuorten kanssa, voivat toimia siellä lasten ja nuorten tukena. Eli turhaan pidetään erillään. Kun koulu on niin tärkeä kasvuympäristö lapsille ja nuorille, niin sinne kannattaa mennä, missä lapset ja nuoret ovat. Kiitos.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia paljon, Mirjam Kalland. Nyt me olemme kuulleet kaikki asiantuntijat. Meillä valitettavasti aika käy yhä vähempään, joten voin antaa muutaman kysymyspuheenvuoron edustajille, mutta sanon itse sitä ennen muutaman sanan.

Niin kuin tänäänkin huomataan, niin tämä aihe on hyvin tärkeä, ja kuten tiedämme, niin aina, kun nämä tapaukset mediassa erityisesti nostetaan esille, niin sitten meidän yhteiskuntamme keskustelee jonkin aikaa tästä asiasta. Se on olemassa aina, siinä on jonkinlaisia prosesseja, miten se etenee. Tänään olemme nähneet, että se toisaalta vähenee, mutta kuten tiedämme, niin se on raadollistunut ainakin osin. Hirvittävän paljon puhutaan ennaltaehkäisystä, ennalta estämisestä, varhaisesta puuttumisesta. Nämä ovat kaikki tärkeitä, mutta ne ovat myös käsitteitä, jotka sinällään eivät itsessään tarkoita tai takaa mitään. Ne tarvitsevat tuekseen paitsi resursseja, oikein kohdistettuja resursseja, ne tarvitsevat lainsäädäntöä, tarvitsevat sitä, että toimijoiden vastuut ja velvollisuudet on määritetty, ja nimenomaan näitä paukkuja pitää laittaa sellaiseen toimintaan, joka vakuuttavasti pystyy puuttumaan näihin tapauksiin, oli sitten kysymys kiusaamisesta, henkisestä tai fyysisestä väkivallasta, selvistä rikoksista, joita kouluissa tai niiden ulkopuolella nuorilla tapahtuu.

Tänään olemme kuulleet hyvin monenlaisia näkökulmia asiaan, ja tämä on ollut erittäin hyvä keskustelu. Itse harmittelen tosiaan sitä, että meille on annettu näin pieni aika tähän, koska uskoisin, että myös muilla edustajilla olisi tähän paljonkin sanottavaa.

Mutta tosiaan annan nyt kaksi puheenvuoroa sieltä listalta niille, jotka ensimmäisenä pyysivät. Toivon että pystytte esittämään hyvin tiiviin, lyhyen kysymyksen ja mieluusti kertomaan, kenelle asiantuntijalle haluatte sen kohdistaa, ja ensimmäisenä edustaja Rantanen, olkaa hyvä, Rantanen Mari.

Hallintovaliokunnan varajäsen, kansanedustaja Mari Rantanen:

Kiitos, puheenjohtaja. Kiitos tästä erittäin mielenkiintoisesta asiantuntijakuulemisesta. Kysymykseni ei ole kovinkaan lyhyt, mutta haluaisin nostaa sellaisen asian esiin, että tässä ei ole kauheasti käsitelty nyt juurisyitä, minkä vuoksi meidän lapset ovat alkaneet käyttäytyä näin, ja se olisi ehkä sellainen asia, mihin itse kaipaisin pohdintaa ja ehkä jopa jotakin selvitystä, koska itse ajattelisin, että varmasti, esimerkiksi jos vertaa omaan nuoruuteen, niin silloinhan oli luokat ja sitten oli tarkkailuluokat ja oli tukiopetusta ja oli erityisluokkia, jolloin ehkä itse vähän kritisaisin tätä inklusiota, onko tämä ainakaan sellainen pohja, joka erityisesti edesauttaa sitä, että lapset voisivat olla rauhallisemmissa ja turvallisemmissa ympäristöissä. Tämä olisi sellainen ihan mielenkiintoinen kysymys, mutta niin laaja ja pitkä, että mahdoton ehkä tässä kohtaa saada siihen vastauksia.

Sitten toinen kysymys juurisyistä on se, millä tavalla... Esimerkiksi itse saan paljon viestiä pääkaupunkiseudulta, jossa nimenomaan luokissa on rauhattomuutta ja kiusaamista jo pelkästään sen vuoksi, että siellä on lapsia, joilla ei ole kielitaitoa, ja voi olla useita kieliä, joita käytetään. Sen sijaan ehkä, että pyritään luomaan uusia menetelmiä, armeijallinen porukkaa sinne luokkiin, niin olisiko näistä juurisyistä haettavissa myöskin jotain ratkaisuja? Kiitos.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia, ja edustaja Petelius, olkaa hyvä.

Sivistysvaliokunnan jäsen, kansanedustaja Pirkka-Pekka Petelius:

Kiitos, arvoisa puheenjohtaja. Kiitos erittäin kattavista, perusteellisista ja valaisevista alustuksista. Tässä olisi ollut montakin kysymystä, mutta keskityn nyt yhteen tässä. Paitsi Sinkkosella, niin Nina Lahtisella tuli esille myöskin tämän opettajan tarve, kasvatuksellinen ulottuvuus, ei vain opetuksellinen, ja siinä mielessä tuli Lahtisen esityksessä esille se opettajien osaamisen jatkuva kouluttaminen ja säännönmukainen harjoittaminen tähän koulukiusaamiseen.

En tiedä, onko teillä vastausta tähän kysymykseen – se koskee opettajankoulutusta – koska tiedän, että voi olla vaikeaa paitsi vastata, niin puuttua siihen yliopistojen autonomisen aseman vuoksi, mutta millä tavalla opettajankoulutuksessa otetaan huomioon se, että kentällä tilanne saattaa olla hyvin stressaava tämän kiusaamisen osalta, jotta opettaja pystyisi sitten omaamaan niitä proaktiivisia aikaisen, varhaisen puuttumisen ja havainnoimisen taitoja ja yhdistämään ne siellä kentällä sitten siihen moniosaamiseen, ettei se kaikki olisi vain semmoista reaktiivista toimintaa? Otetaanko se tarpeeksi siellä huomioon, olletikin kun koulukiusaamisesta puhuttaessa minun mielestäni opettajakin voi itse joutua kiusaamisen kohteeksi? Tällöinen kiinnostaa. Kiitos.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia. Varmasti haluaisimme kuulla kaikilta asiantuntijoilta näihin vastauksen, mutta teen nyt puheenjohtajana päätöksen, että annan puheenvuorot Nina Lahtiselle ja Jari Sinkkoselle. Lahtinen, olkaa hyvä.

Koulutuspolitiikan päällikkö Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:

Kiitos. Kysyjä itse jo oikeastaan vastasi tähän, eli yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen, jotka opettajia kouluttavat, autonomia on asia, joka tämän sisällöllisesti ratkaisee, ja se siis vaihtelee, mutta mitä opiskelijajärjestöjen kanssa olemme keskustelleet, niin lyhyesti sanottuna: ei anna.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Ja Sinkkonen, olkaa hyvä.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori Jari Sinkkonen:

Tämä on tietysti myös persoonakysymys. Minä olen paljon kouluttanut opettajia, ja siellä tulee vastaan sitten sellaisia... Aika puhuttelevaa oli, kun elettiin syksyä ja siellä oli kaksi ekaluokan opettajaa. Toinen sanoi olevansa pitkällä sairauslomalla, toinen sanoi harkitsevansa alanvaihtoa. Heillä oli äärimmäisen moniongelmaisia, kuormittavia oppilaita, ja he kokivat jääneensä kyllä pahemman kerran siinä yksin. Silloin olisi hyvä,

että olisi tiimi, olisi koulukuraattori, psykologi tai ulkopuolelta tulevia lastenpsykiatrian ammattilaisia mukana siinä.

Sitten kysyttiin näistä juurisyistä. Siis kyllä niitä sitten selvitetään näissä, eli lapsi tai nuori ohjataan sitten psykiatriin palveluihin, joissa tehdään psykologin tutkimuksia ja perhetutkimusta ja selvitetään, miten perheissä voidaan, millainen se lapsen mielenmaailma on. Ja tässä kyllä minun mieleeni on tullut myös se kysymys, että kun neljä tai kolme kundia potkii maassa makaavaa kaveria ja joku ottaa siitä kuvaa ja videota, kuinka paljon näitten potkijoitten vapaa-ajasta kuluu väkivaltaisten digitaalisten pelien pelaamiseen. Nimittäin tutkimusnäyttö siitä, että runsas väkivaltapelien pelaaminen on yhteydessä empatiakyvyn heikkouteen, prososiaalisen käytöksen vähäisyyteen, ja silloin näyttää, että ne pelaavat jotakin digitaalista peliä, kun ne potkivat sitä uhria, eivätkä ne eläydy ollenkaan. Tämä on spekulatiota, mutta kiinnostaisi todella paljon, että joku tutkisi tätä, kuinka paljon ne vaikuttavat näihin lapsiin ja nuoriin, jotka ovat jo kenties vähän tyhjän päällä tai joilla ne eväät sieltä lapsuudenkodista ovat heiveröiset.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitos paljon. Saimme juuri lisää aikaa sen verran, että vielä edustaja Koponen, olkaa hyvä.

Sivistysvaliokunnan jäsen, kansanedustaja Ari Koponen:

Kiitos, puheenjohtaja. Tosiaan hieman tuo kiusaamisen trendi on laskeva, mutta toisaalta väkivallassa näyttää olevan suunta toiseen suuntaan. Meillä on eduskunnassa tälläkin kaudella jo useita laki- ja toimenpideoitteita yli puoluerajojen tehty tähän ennalta ehkäisevään puuttumiseen rangaistuksen näkökulmasta. Tässä on ongelmallista se, että täällä on ehkä tietynlaista poliittista haluttomuutta viedä näitä eteenpäin edes kokeiluasteelle.

Sitten ekan setin asiantuntijoilta kysyisin ehkä, onko koulussa selvät vastuut ja toimivat toimintamallit opettajien ja oppilashuollon kesken, mikä asia kuuluu kenellekin. Ja toinen kysymys vielä: perusopetuslain 29 pykälän ja 7 momentin mukaan opettajat ja rehtorit ovat ilmoitusvelvollisia tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta, ja tässä on kuitenkin hyvin erikoista, niin kuin täällä tuli ilmi, että tätä pykälää ei löydy toisen asteen koulutuksen laeista. Mitä mieltä asiantuntijat ovat tästä? Voimmeko me sanoa, että olemme tehneet kaikkemme, jos tällaisia aukkoja löytyy suoraan lakipykälästä? Kiitos.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia, ja vastaako tähän opetusneuvos Laitinen? Olkaa hyvä.

Opetusneuvos Kristiina Laitinen, Opetushallitus:

Kiitos, puheenjohtaja. Vastauksena kysymykseen, että kyllä meillä vastuut ovat tälläkin hetkellä aika selkeät. Tällaisiin tilanteisiin puuttuminen tulee usean lainsäädännön kautta

koulun henkilöstön virkavelvollisuudeksi. Ja esimerkiksi noista ilmoitusvelvollisuuksista aiemmin olikin puhetta. Ja sitten tässä meidän oppaassa, jota alussa esittelin, on annettu ihan jokaiselle koulun ammattiryhmälle erikseen ohjeet tilanteessa toimimiselle, ja oikeudet ja vastuut ovat hieman erilaisia. Esimerkiksi perusopetuksessa, esiopetuksessa tulee ilmoittaa kotiin havaittu kiusaaminen, tapahtuu se sitten koulumatkalla, jos sellainen koulun tietoon tulee, tai sitten koulupäivän aikana, ja toisella asteella toimintatavat ovat sitten hieman toisenlaiset.

Hallintovaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Riikka Purra:

Kiitoksia. Nyt haluan kiittää kaikkia asiantuntijoita oikein lämpimästi. Hienoa, että pääsitte paikalle kertomaan ajatuksianne. Kiitän sekä itseni että puheenjohtaja Risikon ja meidän molempien valiokuntien puolesta. Toivotan teille hyvää syksyä. Tämä kokous ja kuuleminen on päättynyt. Kiitoksia.